Київський Міжнародний Інститут Соціології

БІОГРАФІЧНИЙ МЕТОД В СОЦІОЛОГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕННЯХ

Матеріали до інтерпретації життєвих подій та життєвого шляху (life story)

ПРОЕКТ ОЛЕКСАНДРА ТЕРТИЧНОГО

«ПРЕЗУМПЦІЯ ГІДНОСТІ: ЛЮДИНА І ВЛАДА»

Редактор-упорядник Р.Ленчовський

Київ 2002

Тертичний О.В.

ПРЕЗУМПЦІЯ ГІДНОСТІ

Анотація

В Україні, як не прикро, і зараз панує не закон, а звичай. Звичай, за яким пересічні громадяни позбавлені реального правового захисту, а всі процеси "регулюють" чиновники. Це явище – в його сучасному стані – автор вивчив шляхом соціологічного експерименту на рівні районної влади (Святошинський район м. Києва) із застосуванням засобів якісної парадигми. "Участь спостерігача" та "згущення факторів" протягом 2001 року дозволили продемонструвати, що і сьогодні стосовно особи продовжує діяти одна презумпція – винності.

Після публікації статті-звіту ("Експеримент біля парадного під'їзду", тижневик "Дзеркало тижня" №2, 2002р.) за пропозицією кафедри соціології Національного університету "Києво-Могилянська академія" автор підготував практичний посібник для курсу "драматичної соціології". Може бути корисним студентам (соціологія, право, історія, політологія, журналістика, психологія) і дослідникам.

ЗМІСТ

Частина I
«МАСКА, Я ВАС ЗНАЮ…» АБО АНАТОМІЯ БУДЕННОЇ КОНТРАВЕРСІЇ

1. ЕКСПЕРИМЕНТ БІЛЯ ПАРАДНОГО ПІД'ЇЗДУ 5

2. СТРАШНИЙ СУД 15

3. СИНХРОНІЗАЦІЙНА ТАБЛИЦЯ КОНФЛІКТУ 23

4. ДОДАТКИ ДО ТАБЛИЦІ 33

4.1 ПОЗОВНА ЗАЯВА про відшкодування моральної шкоди 33

4.2 Заперечення позивача. Витяги 35

4.3 Позовна заява до рай управління Пенсійного фонду. Витяги 37

4.4 Повторна скарга прокурору м.Києва: Витяги 39

4.5 Повторна скарга голові райдержадміністрації: Витяги 41

4.6 Касаційна скарга до Верховного суду України 43

4.7 Ухвала Верховного Суду України 46

4.8 Заява до Європейського суду з прав людини. 47

5. ПІДСУМОК (попередній) 49

Частина II
Альтруїстичне покарання (LIFE STORY)

1. АВТОБІОГРАФІЧНІ ЕКЗЕРСИСИ 53

1.1 Коментарі до джерел 53

1.2 Пластичність у пристосуванні 54

2. ДОДАТКИ 68

2.1 Автобіографія, документ від 23 січня 1986 р. подавався до ЦК КПУ в пакеті з іншими документами для затвердження на посаді власного кореспондента «Робітничої газети» 68

2.2 Витяги з дипломної роботи "Сатирична маска в російській публіцистиці" 70

2.3 «Рабочая» против робочих», стаття в «Правді» 27.03.1990р. 72

2.4 «Позиция напрокат», стаття в «Журналісті» №1, 1991р. 77

2.5 "Демплатформа: декларація оргкомітету" стаття у «Вечірньому Києві» 24 серпня 1990 р. 85

2.6. «Тривожні тенденції», лист до членів ПДВУ 14 червня 1991 р. 87

2.7 «За останнєю межею», спільна заява «банди чотирьох» про вихід з ПДВУ 19 серпня 1994 р. 94

2.8 «Якщо ми разом», колонка в «Контракті» 02.04.98р. 98

2.9 «Щодо питання про приниження честі і гідності», публікація в «Контракті» 24.12.98р. 100

3. ФОТО 103

3.1 1948 рідня 103

3.2 1969 (орієнтовно) Шахта 104

3.3 1973 Перевірка. Вивчаю документи в комсомольському будівельному загоні як кореспондент обласної комсомольської газети (літня практика під час навчання в РГУ) 105

3.4 1991 ПДВУ Після конференції чи з'їзду 105

3.5 1996 (орієнтовно) редактор «Контракта» 106

3.6 2001 (орієнтовно) Портрет на документи 107

4. ВЛАДА І ГІДНІСТЬ: ЗАМІСТЬ ЕПІЛОГУ 108

5. АЛЬТРУЇСТИЧНЕ ПОКАРАННЯ 114

Частина I

«МАСКА, Я ВАС ЗНАЮ…»
Або анатомія буденної контраверсії

-1-

ЕКСПЕРИМЕНТ БІЛЯ ПАРАДНОГО ПІД'ЇЗДУ

Олександр Тертичний, «Дзеркало тижня» 18 січня 2002

Влада хоче довіри

- Ми повинні створювати в країні довіру до влади, — сказав, приступаючи до своїх обов'язків, нинішній прем'єр-міністр. Звісно, він абсолютно правий: що це за влада, якщо вона не спирається на довіру народу? Є, щоправда, у проблемі довіри відомі «касетні» нюанси. Але зараз мова не про них: бо моє дрібне, суто приватне питання не може та й не повинен вирішувати ні Президент, ні прем'єр, ні міністр, ні державний секретар. На усіх нас їх ніяк не вистачить — навіть за всього бажання. Тому і пропоную поглянути на проблему не згори чи збоку, а знизу і зсередини. Пошукати відповіді не на вулиці Банковій чи Грушевського, а в окремо взятому районі. Адже реальне життя мільйонів «маленьких» українців протікає не в Липках, а у своєму районі. З ким має справу в масі своїй населення, як не з рідним жеком, соцзабезом, дільничним міліціонером і районним начальством? Про Президента, прем'єра, різні міністерства і навіть міську адміністрацію Києва 99 відсотків населення знає лише опосередковано — через чутки і пресу. Їм можна вірити або не вірити. А власним очам і вухам ми поки ще довіряємо. Ось про особистий досвід «із першодже-

рел» можу поділитися фактами, а якщо хочете — то й коментарями.

Експеримент районного масштабу

Питання до влади (зверніть увагу: питання не політичне і не бізнесове, а суто особисте) на рівні Святошинського району столиці в мене виникло ще в грудні 2000 року — коли наш район ще називався Ленінградським. І справа абсолютно тривіальна: зробити перерахунок у документі. Сьогодні, 2002 року питання уже вирішено. Щоправда, вирішено не виконавчою владою, а судовою. І не за один, як вимагає закон, а за 13 місяців. З них вісім я витратив на особистий експеримент на тему «маленька людина і місцева влада». Бо, на відміну від гучних фактів, героїв і антигероїв, про котрих зазвичай пишуть газети, у моєму випадку все маленьке і пересічне, тобто як у житті мільйонів. Можна сказати, типовий випадок. Коли рішення, яке вимагає максимум дві години, чиновники «соціального захисту» (захисту населення!) розтягли до чотирьох місяців, колеги порадили «дати на лапу» або вийти прямо на міністерство — добре, що таку можливість дає службове становище. «Так усі роблять», — запевняли друзі, і я їм вірю. Адже нормальні герої завжди йдуть в обхід. І пішов уже було таким шляхом, та зупинила проста думка: піти в обхід — виходить, визнати, що в моїй позиції є якісь недоліки, тобто я прошу таке, у чому мені за законом можна й відмовити. Вийти на міністерство — виходить, віддати питання на розсуд чиновника, а не закону, який цілком на моєму боці. Начебто я христарадничаю: дадуть — спасибі, а ні — вибачте, ми люди не горді: утремося і пошукаємо інші варіанти. А як же бути іншим громадянам — тим, хто вийти на міністерство не може, а давати хабара не хоче чи немає чим? Крім того: якщо чиновники дозволяють настільки кричущі порушення стосовно мене, людини юридично «підкутої», то що ж чекає на громадянина звичайного — із законами малознайомого? Якщо влада дозволяє відверто плювати на громадянина в столиці, то як живеться людям у провінції? Так я і пішов на експеримент: поки мене чиновники і чиновниці футболили від столу до столу, я з квітня минулого року усе почав занотовувати, просувати справу суворо за законом. Інакше кажучи, із піддослідного об’єкта я перетворився на дослідника, а вони — із суб’єктів трагікомедії

перетворилися на об'єкти спостереження. Для типології важливо, щоб процес йшов цілком природним шляхом. Ніхто нічого заздалегідь не планував, не моделював, як буває при проведенні соціологічних експериментів різноманітними фондами, центрами, інститутами тощо. Соціологи мають спочатку вивчити ситуацію в цілому, потім висунути гіпотезу, зробити репрезентативну вибірку, потім перевіряти гіпотезу опитуванням чи іншим втручанням у поточну дійсність. А тут — жодного втручання збоку: лише я і чиновники, спостережник і спостережувані.

От тобі, дідусю, і Юріїв день!

Як людина законослухняна і завбачлива, ще в листопаді 2000 року, до подачі заяви, я проконсультувався у завідувача відділу, котрий приймає документи і вирішує такі питання. Потім приніс заяву і комплект документів. — Чудово, — сказав інспектор. — Залишайте, чекайте, ми повідомимо. Через місяць повідомляє: контрольний відділ вищестоящого — міського — управління просить пред'явити довідку, що ваше підприємство державне. (Це при тому, що на бланку і на печатці чорним і червоним по білому написано: «колективне».) У відповідь пояснюю: у законі прямо вказано, що його дія поширюється на підприємства всіх форм власності. Минув ще тиждень — знову запитання, подібне до попереднього. Знову відповідаю — із посиланням на закон і постанову Кабміну. Через кілька тижнів — ще пара запитань і стільки ж відповідей... Щоразу я запитував, чи зрозуміло? Зрозуміло, відповідають, почекайте ще трохи. Пінг-понг тривав три місяці, поки у відповідь на черговий дзвінок мене запитали: а хіба вашу справу ще не передали в іншу установу? З 1 квітня почався експеримент, і ми вже цими питаннями не займаємося... Три місяці обіцянок, запевнянь, консультацій, чекань, шарпанини нервів — і все собаці під хвіст? А знали ж, що після 1 квітня умивають руки і що закон дає на мотивовану відповідь не більше одного місяця...

Пане прем'єр, будьте людиною. А не лохом!

Анатолію Кириловичу! Якщо понесете в установу заяву, не купуйтеся, як я, на усмішки, щирі прохання і запевняння найсимпатичніших і чарівних чиновників і чиновниць. Адже з точки зору закону усні обіцянки нічого не варті, якщо автори їх

зречуться. Хіба що вас постійно супроводжуватимуть троє чоловік, готових у випадку конфлікту виступати свідками. Може, ваша охорона підтвердить, скільки разів і про що ви говорили з інспектором і завідувачем відділу? Якщо вони не чули — вважайте, цих розмов не було. Я, приміром, просив, чекав, вірив, сподівався, зважав на становище — як нормальна людина. Але через 11 місяців повідомляю з повною папкою документів: наші установи функціонують не за людськими, а за табірними «поняттями». Людину змушують згадувати заповіді: «не проси, не довіряй, не сподівайся». Того, хто нехтує цими правилами, тобто нормальних людей, співтовариство бюрократів у будь-який момент може спокійно і безкарно «кинути» — як шахраї з кулькою під стаканчиком на очах обшахровують лоха в підземному переході. При тому, що багато службовців в установах — цілком нормальні, іноді навіть привітні люди. Дехто з них непогано знає закон, а дехто навіть прагне його дотримуватися. Та ось сама система душить будь-які шляхетні пориви. Приміром, садистською грою в зіпсований телефон.

Секретили як краще, а вийшло...

Пане прем'єр, майте на увазі, що райуправління часто слугує ширмою для головного порушника наших прав й інтересів. Виявляється, «усе схоплено» контрольним відділом Головного управління соцзахисту Київміськдержадміністрації. Цілком припускаю, що творці системи хотіли, як краще: прикрити працівників відділу від тиску чи фінансової спокуси ззовні. Дуже сумніваюся, що цей задум працює без проколів — хіба що проти таких, як я, котрі діють суворо за законом. Саме в моєму випадку повну таємність забезпечили. Не знаю жодного працівника цього відділу: не бачив, не чув, не читав. Жодного імені, прізвища, фотографії, віку, освіти тих людей не знаю. Та й знати немає чого: ні прохання, ні погрози, ні хабара я їм адресувати не збирався. Навряд чи й прем'єр на таке піде... Однак за змістом запитань, які транслюють через райуправління, можна щось уявити. Візьміть ту ж першу претензію, яку в моєму випадку можна перефразувати так: доведи, що ти не лисий. Пояснював, посилався на закони — глухо як у танку! І глухота тут не проста і не випадкова. Її забезпечує лукавство системи: усі «цвяхи» секретний відділ забиває руками працівників районних управлінь. Їх змушують транслювати

найнеймовірніші і відверті дурниці, а потім — вислуховувати природну, іноді дуже емоційну, реакцію відвідувачів. Вас, Анатолію Кириловичу, знають як людину стриману. Але, про всяк випадок, будьте готові спокійно вислухати найабсурдніші претензії від анонімних (!) чиновників.

Хто шив костюм?

Цю знамениту репризу 70-х років у виконанні Аркадія Райкіна ви пам'ятаєте точно — адже ми з вами одного, повоєнного, покоління. Відповідь на запитання просте: «ми шили». Приблизно так відбувається і тридцять років по тому тут і нині у системі соцзахисту. Просто сховати секретний підрозділ за чужі, в основному дамські, спини комусь здалося мало. Він звільнив структуру від будь-якої відповідальності перед громадянами і перед суспільством: коли я попросив дати письмове заперечення від «засекреченого» відділу, знову отримав відмову — вони листи чи резолюції не пишуть, а дають лише усні зауваження. Ну хіба не чудовий заклад: роби, що хочеш — відповідати не доведеться. Пам'ятаєте крилату нині фразу про абсолютну владу, яка розбещує абсолютно? Коли я спробував зустрітися з представником секретного відділу, щоб відповісти на всі запитання одразу, у районному управлінні заперечили: туди вам не можна, туди нікого із заявників не пускають, усі запитання — лише через нас. Трохи пізніше я дізнався, що така заборона є не лише нерозумною, а й незаконною: перша частина ст.18 Закону «Про звернення громадян» гарантує заявнику право «особисто викласти аргументи особі, котра перевіряла заяву чи скаргу...» Однак у наших установах початок — то половина справи: головне — зробити першу дурницю (або хамство, або...). А далі набирає сили «ефект доміно»: одне порушення тягне за собою наступне — адже треба ж якось виправдати попереднє. Так згодом мізерне питання перетворюється на товсті папки «вхідних» і «вихідних»: справи йдуть, контора пише... за рахунок тих самих платників податків, з яких і знущається система. Система, на оплату якої завжди бракує бюджету.

Остання крапля

Навіть після квітневого сюрпризу соцзахисту я ще сподівався закінчити справу миром. Вирушив в іншу районну

установу. Вистояв чергу, розповів інспектору про свої проблеми і запитав, коли ж, нарешті? — А нам вашу справу ще не передали із соцзахисту, — спокійненько так відповідає інспектор. — Як передадуть, так і подивимося... Рік у рік держслужбовців просять: довідку, допомогу, компенсацію, субсидію, пенсію... А закони, постанови Кабміну і роз'яснення міністерств у нас такі, що іноді можна дати, а можна — і не дати: із якого боку дивитися. Звикли чиновники із солодким правом страчувати або милувати на власний розсуд. Не закон виконувати, а надавати (або не надавати) послуги. Цей просить ласкаво і підлещується — можна дати. А цей навіть не посміхається — може, відмовити? Усі знають, що ви, Анатолію Кириловичу, посміхаєтеся рідко, що може вам дорого обійтися. Втім, сьогодні вам ще не відмовлять: чиновники телевізор дивляться, знають, що Кінах А.К. — прем'єр-міністр. Я вам бажаю жити ще так довго, щоб колись залишити державну посаду і вийти на заслужений відпочинок. І тоді... Не раджу в райсоцзахисті чи, наприклад, у пенсійному фонді спокійно казати: мені призначено — ось за цим законом, і тому закон виконуйте, будь ласка. Не раджу тому, бо ось що з цього в нас у Києві виходить.

Важко бути розумним

Чому чиновникам забракло трьох місяців, аби зробити розрахунок, який займає максимум дві години? Перша причина, гадаю, всім відома: в установах процвітає плутанина і некомпетентність. Та головне, це кругова порука і принципова безвідповідальність перед суспільством взагалі і людиною зокрема. По ходу моєї «епопеї» чиновники порушили Конституцію і мінімум три закони не менше двадцяти разів: далі я просто перестав рахувати. Це не лише моя особиста думка — це документальні факти, а також рішення суду. Але жоден порушник не отримав хоча б зауваження. Принаймні мені не повідомили, хоча за законом зобов'язані. Якщо ви не станете випрошувати рішення як милостиню, у чиновників руки до вашої справи не дійдуть. Якщо ви почнете пояснювати, посилатися на закони, постанови Кабінету міністрів, додатки до постанов тощо, то потрапите в типові ножиці. З одного боку, не знаючи своїх законних прав, із чиновником вступати в діалог немає сенсу: хіба що дати «на лапу». Але ми цей варіант уже відкинули. З іншого боку, знати закони в нас шкідливо в

квадраті. По-перше, тому, що «розумних» одвіку просто не люблять, а іноді навіть запекло ненавидять: він, бачте, тут нам роз'ясняти буде! По-друге, діє відомий ефект «лиха з розуму»: що краще людина знає закон, то більш обурливим у її очах є «мистецтво» бюрократів. Адже безглузді, очевидно незаконні вимоги з боку чиновників юридично темна людина сприймає як належне, а знаюча — як знущання з особистості. Як образу тієї ж Конституції, котра проголосила: головним обов'язком держави є утвердження і забезпечення прав і свобод людини (ст.3 Конституції). На додаток до цього нормальній людині важко й огидно терпіти шизофренічну по суті поведінку: думати одне, говорити інше, а робити третє. Напевно, психіка опирається такому розладнанню свідомості, і тоді дехто намагається говорити те, що думає, а робити так, як говорить. Якщо ви не закон підганяєте під попередньо прийняте рішення, а навпаки — рішення приймаєте, виходячи з закону, то вас, Анатолію Кириловичу, у наших закладах цілком щиро не зрозуміють. Адже пострадянський чиновник закону не дотримується, а використовує його — щоб виправдати рішення, уже кимось прийняте (частіше за все — виходячи з прецеденту чи власних понять про справедливість, зі звичаїв чи міркувань доцільності). Тобто, висмикуючи фрази із закону, котрі виправдовують уже прийняте рішення, багато службовців іноді навіть щиро вважають, що в цьому і полягає законослухняність. Хоча до знайомства із законом зазвичай справи не доходять: наші чиновники виконують хіба що наказ начальника та ще службову інструкцію — навіть якщо вона суперечить закону.

Сорокова фатальна

Пане прем'єр-міністре, а також усі правозахисники в Україні! Зверніть увагу на той факт, що з усієї нашої чудової Конституції для «маленького» громадянина залишилося одне реальне право: звертатися до органів влади, які зобов'язані розглянути звернення і дати обгрунтовану відповідь у встановлений законом термін (ст.40). Право громадянина на отримання обгрунтованої відповіді охороняє сила-силенна інстанцій, у тому числі районні та міські держадміністрації, прокуратура і, звісно, суд. Проходити по черзі кожну нашу інстанцію — життя забракне. Не вистачить хоча б тому, що багато установ просто не відповідають на заяви громадян. Не

відповідають геть безкарно, попри Конституцію. (Докладніше — трохи нижче.) Тому раджу зробити, як я — написати усім відразу. Не дивуйтеся, якщо влада відреагує байдуже-зневажливо. Святошинське відділення Пенсійного фонду, наприклад, після письмової заяви просто мовчало чотири місяці — поки не одержало повістку з вимогою явитися до суду у ролі відповідача. А одержавши, одна з керівників цієї установи спробувала викликати заявника (мене тобто) до себе в установу: судячи з емоцій у слухавці, щоб прочухана підлотнику влаштувати...

Державне око

Мій експеримент показав, що порушувати законодавство місцевій владі допомагає, наприклад, районний прокурор. У відповідь на мою заяву він відповів: «Управління соцзахисту ще 15 січня відправило вам лист». (Я про це дізнався від прокурора через п'ять місяців.) І це твердження (не факт, а голослівне твердження), на думку прокурора, означає, що закон не порушено. Щоправда, залишилося незрозумілим, чому прокурор вірить на слово чиновнику, але не вірить громадянину. Адже за Конституцією (ст.3) у нас саме «держава відповідає перед людиною за свою діяльність», а не навпаки. Свій конституційний обов'язок, виходить, соцзахист (захист населення!) за допомогою прокуратури може перекласти на громадянина: нехай він доведе, що листа не одержував. А йому, захисту тобто, досить повідомити (не довести!), що п'ять місяців тому лист було відправлено. Доведи, що ти не рудий! Впізнаєте почерк? Зрозуміло, що ніхто не може довести, що він листа (хай там від кого) не одержував. Тому законодавець мудро записав, що автор заяви (ст.18 закону «Про звернення громадян») має право письмову відповідь одержати, а відправник зобов'язаний дати відповідь громадянину (а не кур'єру, не листоноші і не прокурору). Ну, не помітив прокурор принципової різниці диспозицій у законі: громадянин має право, а державний орган зобов'язаний. У прокурорській інтерпретації — усе навпаки. Я відповіді не одержував, і ніхто навіть не намагався цей факт спростувати. Та й навіщо спростовувати, маючи в районі такого прокурора?

Державний службовець

Усі, звісно, знають, що, відповідно до закону «Про державну службу», першим (буквально першим) обов'язком кожного держслужбовця є дотримання Конституції. Але ніхто не заперечить, що де-не-де і дехто в нас іноді... порушує. А тепер давайте сформулюємо гіпотетичне запитання. Припустімо на хвилинку, що якийсь не дуже сумлінний службовець у відповідь на скаргу якогось громадянина написав заднім числом лист. І пред'являє копію цього листа всім перевіряючим. Всі вони (чомусь) дружно вірять на слово імовірному порушнику і настільки ж дружно не вірять заявнику. Якщо серед тих, хто повірив (лише одній із двох сторін спору) виявляються представники прокуратури і/або державної адміністрації, то вони даною їм владою відразу, на місці, «нейтралізують» єдину реально доступну для захисту зазначеного громадянина 40-ву статтю Конституції. Напевно, тому на моє повторне звертання особисто до прокурора Києва, де я вказав на пустощі із законом із боку самої прокуратури, мені зовсім не відповіли. Що є, до речі, черговим порушенням закону «Про звернення громадян».

Крива вертикаль

Як ви знаєте, Анатолію Кириловичу, вертикаль виконавчої влади, яку увінчує Кабінет міністрів, завершується районною держадміністрацією. На заяву на адресу глави Ленінградської (тоді ще) адміністрації я одержав відповідь із підписом заступника. Починається документ із чемного звернення, а закінчується (на звороті другої сторінки) прізвищем і телефоном виконавця. І прізвище, і телефон повністю збігаються з координатами керівника рай управління соцзахисту — однієї з двох юридичних осіб, яких я просив закликати до порядку, вказуючи на конкретні порушення закону з їхнього боку, що легко перевіряються. Навіть школяр розуміє, що робитиме службовець, котрий готує відповідь про перевірку порушень із боку ввіреної їй установи. Закон «Про звернення громадян» теж це розуміє і такий метод роботи зі скаргами громадян забороняє прямо і недвозначно (ст.7). А навіщо нам закон, якщо влада вже в наших руках? Чи треба говорити, що відповіді по суті влада мені не дала, а порушників залишила безкарними: ніби вони все робили правильно. Головна новина — відмовити мені в моєму проханні від 18 грудня 2000 року. Цікаво, що в цьому ж

листі визнається: перші три місяці районне управління вважало, що я маю право, а заперечує місто — вища інстанція. Але тепер (після початку опору з мого боку) та ж сама районна інстанція на тих же підставах вирішила, що подані документи не дають достатніх підстав. Щоправда, через кілька місяців на моє повторне звернення на ім'я глави особисто, де я вказав уже на порушення закону з боку самої адміністрації, відповідь була більш милостивою: райвідділу Пенсійного фонду дали вказівку розібратися. Більше того — ще через місяць та ж адміністрація повідомила, що мою заяву таки задовольнили (втім, не повною мірою — решту завершив суд). Такою лагідною адміністрація стала на той час, коли суд почав розглядати мій позов. Пане прем'єр-міністре, ну як я можу довіряти такій владі? І про яке таке громадянське суспільство ви частенько говорите?

P.S.

У листі не наводжу імена конкретних чиновників, хоча їхні підписи стоять під відповідними документами. Імена не називаю тому, що деякі з них не лише творці, а й — певною мірою — жертви системи. А от якою мірою, точно не знаю: тут ціле слідство проводити треба... Крім того, владі (за бажання) не складе труднощів встановити «хто є хто», оскільки своє ім'я і назву району я не приховую. Мій експеримент доводить: влада (як державна інституція) у нас сприймає свого годувальника-громадянина лише в одній ролі — ролі прохача. Спробуй вимагати, тебе просто ігнорують, не чують і не бачать — доки не наступиш на мозоль (якщо зумієш і наважишся). Тоді влада говорить «ой» і намагається тебе вкусити. Із подібних історій складається реальне життя мільйонів — за винятком тих, кого прийнято називати елітою: депутатів, міністрів, начальників, бізнесменів і їхнього оточення. «Еліта» нашого життя, природно, не знає, бо з ним не перетинається: у трамваях не їздить, у жек і соцзабез не ходить, на свої листи відповіді справно одержує. Це життя, суто буденне, не відбиває преса: задрібний повсякденний фактаж. А отже, й суспільство (тобто активна його частина) лише відчуває проблему, але в деталях і конкретиці фактично не знає, бо не усвідомлює, не обговорює, не аналізує. Може, настав час? Хоча б у коротку мить розгулу демократії — під час передвиборної кампанії...

-2-

СТРАШНИЙ СУД

Олександр Тертичний, «Дзеркало тижня» 21 червня 2002

"А /.../ неправдомовцям – доля в озері,
що горить огнем і сіркою,
а це – друга смерть!"
Об'явлення св. Івана Богослова. 21:8.

"Експеримент біля парадного під'їзду" – так назвалася моя стаття, яка опублікована "Дзеркалом тижня" 19 січня п.р. Я розповів про власний експеримент "маленька людина – місцева влада" з категорії так званої "якісної" соціології. Здаючи рукопис до редакції, не знав, що той, вже зафіксований на папері експеримент отримає продовження. Відтепер - у сфері судової влади, якої тоді не торкався.

Тоді я не міг знати, що логіка української влади через 4 місяці не в переносному, а у прямому розумінні приведе мене від "під'їздів" української влади до одного з "під'їздів Європи" – із заявою до Європейського суду з прав людини. Мій експеримент свідчить, що саме таку траєкторію викреслює логіка, якщо у стосунках з українською владою законослухняна людина виявляє послідовність і наполегливість.

На жаль, на початку експерименту я не знав про характеристику нашої судової системи, яку дав суддя Київського міського суду Юрій Василенко в статті "Брудна білизна вітчизняної Феміди" (http://maidan.org.ua/n/mai/992861479). Надалі посилання на це джерело скорочено - "Феміда".) Знайшов там спостереження, які стали узагальнюючими коментарями до реальних ситуацій).

Третя влада також прагне довіри. Голова Верховного Суду В.Бойко запевняє українців: *"У людей має бути довіра до суду, щоб на випадок конфлікту, коли людина не згодна з рішенням посадової особи, органу самоврядування чи державного органу, вона знала, куди слід звертатися. Суд – це єдине місце, де гласно, на основі змагальності, рівності можна*

довести свою правоту, де суддя від імені держави може винести рішення, яке має силу закону для всіх державних органів. Це вже не майбутнє, а сьогодення." ("Дзеркало тижня", №23, 2001р.).

Саме такий випадок ("*коли людина не згодна з рішенням /.../ державного органу.")* привів мене з заявою до Святошинського (тоді ще Ленінградського) районного суду. Пройшов всю процедуру – від подачі заяви до ухвали яка "оскарженню не підлягає". Факти та враження від спілкування з "третьою владою" природним чином вилилися в другий напрям експерименту, тему якого можна окреслити як "**пересічний українець і судова влада**".

До суду звернувся після того, як управління соцзахисту протягом чотирьох місяців не зробило перерахування пенсії і не надало жодної мотивованої відповіді на мою заяву. То ж я сподівався, що судовий процес проти соцзахисту виграю без особливих клопотів: бо ситуація, з точки зору закону, була абсолютно чистою.

Запланована акція мала слугувати одночасно двом тактичним завданням: по-перше, отримаю сатисфакцію за бюрократичні знущання протягом 4 місяців, по-друге, покарання стане попередженням для чиновників іншої установи, до яких була передана моя пенсійна справа. Щоб вони вже, на відміну від попередників, чинили мою справу за законом, а не за звичаєм.

Проте, звернення до суду мало не тільки прагматичні, а ще й **дещо альтруїстичні цілі**. Першою з них було намагання оголосити поза законом адміністративну заборону громадянам спілкуватися з працівниками контрольного відділу міськуправління, який розглядає заяви цих громадян. Це було потрібно не мені особисто (бо з ними мої стосунки припинилися) , а суспільству взагалі і київській громаді зокрема. Тут вже була справа принципу: суд має вказати виконавчій владі, що та повинна працювати не так, як їй зручніше, а так, як зручніше громадянам, як вимагає закон.

Другим альтруїстичним завданням запланованої перемоги мало стати **створення прецеденту**: громадянин може виграти справу проти державного органу, якщо той відверто порушує законні права громадянина. Мені було важливим не тільки перемогти у спорі щодо свого локального питання, але й

перемогти за допомогою саме третьої влади: як закликав голова Верховного Суду.

Таким чином, виходячи з розподілу влади на три гілки, намагався покарати першу гілку за допомогою третьої як то передбачає Конституція і обіцяє пан В.Бойко.

Спритність рук – і жодного шахрайства

Викликавши мене на досудову бесіду, суддя цікавилася не стільки обставинами справи, а дещо сторонніми питаннями: хто надав мені юридичну підтримку при підготовці заяви, чи є у мене ще документи, які не залучені до справи і т.ін. Тепер я розумію, як звеселило її вище цитоване посилання на Конституцію. Довго дивувалася, що я позиваюся тільки тому, що мені не надали письмової відповіді.

Суддя, як практично всі знайомі чиновники, не могла (чи схоче і зможе колись взагалі?) збагнути, що відсутність відповіді від державної установи юридично знищує особу, полишає її громадянського стану. Адже, у стосунках з державними установами пересічний українець має тільки один засіб розпочати спілкування – подати звернення (заяву, скаргу).

Якщо відповіді він не отримав, це означає, **установа, яка уособлює державу у порушеному питанні, відринає особу від правового поля, зводить її до сталінських часів табірного пилу.** Тобто, людину перетворюють у ніщо – для держави ця людина перестає існувати (При тому, що "Права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави." ст.3 Конституції України).

Наміри судді, як на мене, були цілком зрозумілими. Але було цікаво, як і навіщо суд може приховати від відповідальності установу, чиї працівники так відверто підставилися під статтю Конституції і Закон "Про звернення громадян". Тим більше - своїх представників відповідачі на засідання не послали – надали тільки письмові пояснення та просили розглянути справу без них.

Згодом я зрозумів, що представники відповідачів, щоб не програти справу, були би змушені брехати у відповідь на мої запитання. А, якби я записав цю брехню на плівку, а потім викликав би незалежних свідків, то вийшов би конфуз. А так все пройшло гладенько.

На початку засідання суддя спитала мене, чи не отримував я листа, копію якого надав до суду відповідач? На моє здивування показала текст листа, який ніби то було направлено мені ще за три місяці до суду. Звичайно, я заперечив отримання листа, попросив суд з'ясувати обставини появи такого цікавого "документу". А також - звернув увагу на відверту нісенітницю змісту листа, який мені ніби то надіслали.

Все марно, в рішенні суду записано:

"За таких обставин, суд приходить до висновку, що з боку відповідачів будь-яких моральних збитків Тертичному О.В. спричинено не було, на його звернення він отримував відповідь чи то в усній чи в письмовій формах, йому надавалися роз'яснення, а тому суд приходить до висновку щодо необгрунтованості заявлених вимог, в задоволенні яких слід відмовити."

Звичайно, відмову відверто шито білими нитками. Але обгрунтовувати рішення більш ретельно, як я переконався, суду зовсім не потрібно: досить і того, що є слово "необгрунтованість вимог".

"Подивіться мені в очі!"

У скарзі до Київського міського суду я навів п'ять порушень, які зафіксовані документами справи. Зокрема, нагадав, що "ключова обставина справи залишилася недоведеною". Адже суд першої інстанції вважав факт надіслання і отримання листа встановленим, і прийняв рішення на підставі цього (фактично єдиного) ніби то "доказу". Хоч грунтується він лише на **твердженнях** відповідача.

На розсуд суду було представлено два твердження: "ми надіслали листа" і "я листа не отримував". На якій підставі суддя твердження відповідача взяла на віру, а твердження позивача не взяла до уваги? На це питання відповіді немає досі. Проте, суд взагалі зігнорував той факт, що правовий аспект епізоду полягає навіть не в цій дилемі: послали чи не послали листа. Адже, Закон "Про звернення громадян" (ст.18) вимагає не послати листа, а письмово повідомити **громадянина** про результати перевірки заяви і суть прийнятого рішення.

Той же Закон надає заявнику право **одержати** письмову відповідь. Але суд навіть не розглядав питання про **одержання** листа – не зважаючи на письмове звернення. З матеріалів

справи зовсім не зрозуміло, хто і коли одержував того листа, який так своєчасно з'явився у справі.

Ще цікавіше – щодо самого змісту цього листа. Викладені у ньому вимоги органів соціального захисту є безглуздими і такими, що **принципово не можуть бути виконаними**: тому що будь-яке підприємство України за законодавством не може бути періодичним виданням.

Іншими словами, громадянина треба покарати за те, що він не в змозі виконати очевидно незаконну вимогу, яка не може бути виконаною ніким. Як це вам подобається?

І що друга інстанція?

22 серпня міський суд ухвалив "рішення райсуду залишити без змін" Суд мою скаргу залишив без задоволення, **не взявши за потрібне спростувати жоден з п'яти моїх доводів. Не зважаючи на те, що Цивільний процесуальний кодекс України (ст.313) вимагає від суду в разі відхилення апеляційної скарги зазначити конкретні обставини і факти, що спростовують її доводи.**

Іншими словами, суд відмовив мені, не надавши відповіді на мої запитання. Три судді міського суду фактично перетворили мене з громадянина на громадянський "нуль", на табірний пил. Якщо хтось зауважить, що "пил" – то моє емоційне перебільшення, хай відповість на одне простеньке запитання: що реально може зробити людина після такого рішення? (Можливу касацію до Верховного Суду тут тимчасово винесемо за дужки. Про це – див. нижче.)

Тепер я знаю, чому позивачів і відповідачів у Київському міському суді близько не підпускають до подіуму: вони не хочуть, щоб скривджені мали можливість подивитися суддям прямо в очі. Цікаво, які сни сняться цим людям в мантіях після такого кривосуддя? Де вони себе бачать, як не в озері, що горить вогнем і сіркою?

Своїх не здамо!

Фактично все стало зрозумілим після апеляційної інстанції – у Київському міському суді. Проте, залишалася ще остання надія – на Верховний Суд України. "Тільки на цьому рівні сьогодні можна сподіватися на законне рішення" – так відкритим текстом повідомляють студентам юридичних факультетів найбільш відверті з досвідчених викладачів.

Послав касаційну скаргу. Навів десяток доводів щодо порушень норм матеріального і процесуального права судами першої та апеляційної інстанцій. Сподівався на мотивоване рішення. **Отримав відмову без жодних мотивацій**. Останній рядок: "Ухвала оскарженню не підлягає."

Мені написали: "колегія суддів вважає, що підстави для передачі справи на розгляд складу судової палати відсутні." Тому, що наведені у скарзі доводи "не дають підстав для висновку, що неправильне застосування норм матеріального або процесуального права призвело або могло призвести до неправильного вирішення справи."

Отже, у відповідь на десяток моїх конкретних доводів колегія висунула одну відповідь: не бачимо підстав. Виходить, після вельми сумнівного рішення райсуду на мої доводи ніхто не відповідав. Тобто, остаточний вирок я отримав ще у Святошині (див. вище "Спритність рук – і жодного шахрайства!").

Цікаво, що такий – невмотивований – документ три судді підписали, не переймаючись питаннями юридичної чи службової відповідальності. Бо мотивувати свої ухвали законом зобов'язана судова палата ВС, а моя справа до палати так і не потрапила. Її розглядав попередній орган ВС, який має назву "колегія суддів судової палати".

Ці колегії відіграють роль своєрідного чистилища перед дверима Палати: щоб туди не потрапляв необгрунтований юридично мотлох. А яке наше ставлення до мотлоху? Щоб відповідь на нього ще й вмотивовувати? Спочатку до Палати попади, а потім вже на мотивацію претендуй. Де тут логіка? Де право?

Відчуйте смак українського!

До Європейського "під'їзду"

Мої сподівання на третю владу в Україні розвіялися, і хай стануть застереженням для інших. У відповідь на найпереконливіші аргументи у трьох інстанціях отримав: не бачу підстав. Жодного доказу на протязі року. І в той же час: **оскарженню не підлягає.**

Що з третьою владою діється "щось не те", розповідає не тільки відомий "суддя-дисидент" Ю.Василенко. Тривогу змушені бити вельми високопоставлені представники цієї корпорації. *"Нерідко громадяни скаржаться на зневажливе*

ставлення до них, грубість, неуважність і упередженість суддів, - визнав нещодавно виконуючий обов'язки голови Верховного Суду Володимир Стефанюк ("ДТ", №9, 08.03.02.). – Відверто кажучи, таке поширення підміни поняття "незалежність" на вседозволеність уже скидається на стійку тенденцію. Хоча більшість суддів – справжні професіонали й патріоти своєї справи."

Високе спостереження повною мірою збігається з моїми враженнями знизу, але тільки до фрази "Хоча..." Бо арифметика мого експерименту ніяк не збігається з оцінкою пана В.Стефанюка. Щодо "патріотів своєї справи" – не знаю, що це. Пригадується, правда, що назва сумно відомої "Коза ностра" українською означає якраз "наша справа".

А професіоналізм судді, мабуть, передбачає неупередженість і дотримання законодавства. Так ось: під двома рішеннями і двома ухвалами у моїх справах **стоять підписи восьми суддів** трьох інстанцій. І тільки один документ дає відповідь на мої доводи. І, якраз саме до нього виникли претензії. Саме цей документ "заморожено" в надрах третьої влади.

Таким чином співвідношення професіоналізму до непрофесіоналізму в моєму особистому експерименті становить 1:7. Ну, аж ніяк не більшість. При тому, що сиротлива "одиниця" залишається "умовною" – тобто, нереалізованою. На відміну від "сімки", яка ретельно довела справу до останньої риски: "оскарженню не підлягає".

Результатом експерименту стало переконання, що **у випадку позову від пересічного громадянина до державної установи наш суд ковтає язика, і перетворюється на великого німого. А може, й глухого – точніше поставить діагноз хіба що консиліум.**

Вичерпавши всі законні можливості в Україні, змушений розпочати закордонний етап. Вперед, до Європи! Ось і побачимо, чи правий український філософ М.Попович, визначаючи захист гідності людини основною засадою всієї організації європейського суспільства. Перевірка розпочалася.

Адже, з гаслами і у нас все пристойно – одна Конституція чого варта. О ось з організацією, із втіленням свобод у життя в Україні поки що не дуже складається. І перш за все – з елементарним дотриманням закону з боку третьої влади. Якщо навіть мінімальна незалежність суддів, яку вони отримали останніми

роками від суспільства, привела до такого відвертого цинізму (рахунок 1:7), то до чого ж приведе впровадження судової реформи, яка має на меті повну і дійсну незалежність?

Невже ми дійсно дозволимо суддівській корпорації "зжерти суспільство з тельбухами, не випльовуючи кісток"?

"Оскарженню не підлягає"?

В правових державах людині, яка не в силах здолати кругову поруку чиновників виконавчої влади, залишається надія на третю владу, тобто, на суд. Саме йому вручили останні надії скривджених, право вершити долями мільйонів людей, право винести рішення, яке більше ніде, ніколи "оскарженню не підлягає". Хіба що – на небесах.

Який же колосальний тягар відповідальності – перед Богом і суспільством - несе людина в мантії! Таку силу духу і моральну чистоту мають хіба що святі. Вклоняюсь беззастережно.

Ні, не зовсім так. Сьогодні точніше буде сказати у минулому часі: вклонявся беззастережно. Тепер, через рік спілкування в суто конкретній справі – не беззастережно. Звичайно ж, на мене діють емоції. Проте, емоції – від фактів і документів, де стоять назви українських судів і підписи конкретних суддів. У тому числі – після рядка "оскарженню не підлягає".

Що ж має робити людина з таким остаточним вироком на руках, навіть, якщо це рішення вмотивували і роз’яснили? А, якщо все роз’яснення зводиться до "не бачу підстав"? Якщо жодний довід не заперечений, а тупо проігнорований – немов їх не існує у справі?

Що робити?

Фактично у людини залишається два варіанти: фізичне насильство або оприлюднення неподобства: розповідати всім і кожному, хто і як у нас судить. Адже гласність обіцяє голова Верховного Суду.

-3-

СИНХРОНІЗАЦІЙНА ТАБЛИЦЯ КОНФЛІКТУ

	ГРОМАДЯНИН	ДЕРЖАВА	ПРАВО
1	18.12.00. Заява до райуправління соцзахисту про призначення (перерахунок) пенсії на нових підставах - разом з Поданням від підприємства (Редакція газети "Демократична Україна").	18.12.00. Інспектор (усно): Добре, тут все є, зайдіть через місяць.	Зробити призначення (перерахунок), або надати обгрунтовану відмову протягом 15 днів: Закон "Про пенсійне забезпечення" (ч.2 ст.82).
2	23.01.01. Звернення до інспектора (усно): місяць вже минув…	23.01.01. Інспектор (усно): Закінчився рік, і у нас багато роботи. Зачекайте, будь ласка, ще тиждень-два.	Надати обгрунтовану відповідь протягом 15 днів: Конституція (ст.40), Закон "Про звернення громадян" (ст.20).
3	07.02.01. Звернення до інспектора (усно): як просувається справа?	07.02.01. Інспектор інший (усно): інспектор Вашої дільниці захворіла: зачекайте тиждень.	Див. 1- П та 2-П.
4	19.02.01. Звернення до інспектора (телефоном): Як ваше здоров’я?	19.02.01. Інспектор: я тільки но вийшла з лікарняного, ще погано почуваюся, а керівництво вимагає відсунути всі справи, щоб терміново перерахувати всі пенсії у зв’язку з масовим підвищенням з 1 лютого.	Див. 1-П та 2-П.

5	26.02.01. До заввіділом (усно): Перерахували?	26.02.01. Так. Але контрольний відділ Міського управління просить надати підтвердження, що ваше підприємство є державним ЗМІ.	Дія Закону розповсюджується на ЗМІ всіх форм власності: Закон "Про державну підтримку ЗМІ та соціальний захист журналістів" (ст.2).
6	06.03.01. Звернення до заввідділом (усно): Нарахували?	06.03.01. Заввідділом: Так. Завтра відвеземо до контрольного відділу.	Див. 1-П та 2-П.
7	15.03.01. До заввідділом: Готово?	15.03.01. Заввідділом: Контрольний відділ міського управління просить надати довідку про структуру Вашої зарплати за останні 24 місяці. Посилаються на постанову КМ від 31.05.00. №865.	Постанова КМУ від 31.05.00. стосується тих категорій пенсіонерів, яким призначаються пенсії відповідно переліченим у цій Постанові законам. Серед перелічених немає Закону "Про державну підтримку"
8	19.03.01. Звернення до заввідділом (усно): Чи розтлумачили вже контрольному відділу?	19.03.01. Заввідділом: одному працівнику розтлумачила, але справу не пропустили, тому, що не було начальника, якого викликали до керівництва. Зачекайте ще трошки – і ми все владнаємо.	Див. 1-П та 2-П.

9	29.03.01. Звернення до начальника Управління соцзахисту (телефоном): Хто гальмує мою справу у Контрольному відділі? Дайте прізвище, щоб я міг йому чи їй особисто пояснити законодавство.	29.03.01. Начальник відділу: Контрольний відділ громадян не приймає, все спілкування – тільки через райуправління.	Громадянин має право особисто викласти аргументи особі, котра перевіряла заяву чи скаргу... Ст.18 Закону «Про звернення громадян».
10	06.04.01. Звернення до заввідділом (телефоном): коли?	06.04.01. Звертайтеся до Пенсійного фонду: з 1 квітня ми цими справами вже не займаємося.	Дійсно так – єдина відповідь, яка відповідала законодавству.
11	11.04.01. Звернення на прийомі до інспектора райвідділу Пенсійного фонду: Прошу прискорити перерахунок пенсії, оскільки заяву подав ще 18 грудня минулого року.	11.04.01. Інспектор: Вашої пенсійної справи нам ще не передали від системи соцзахисту. Як передадуть – подивимося. (Тільки через 9 місяців мені стало відомо, що мою пенсійну справу соцзахист передав Пенсійному фонду 03.07.01 – із запізненням більше, ніж на три місяці від терміну, вказаному Урядом – див. 11-П.)	Органи соцзахисту були зобов'язані передати всі справи до 1 квітня. Пенсійний фонд отримав право витребувати справи від правопопередників протягом 5 днів. "Положення про порядок проведення експерименту…" – затверджено постановою КМ 13.12.00. №1828.

12	17.04.01. Позовна заява до суду (рекомендованим листом) про відшкодування моральної шкоди з районного та міського управлінь соціального захисту (Додаток №1).	23.05.01. Прийом у судді Н.Бабич, яка викликала позивача повісткою. Призначила на 05.06.01 розгляд справи.	Підготовка і розгляд справи мали відбутися протягом 22 днів (ЦПК ст.146, 148).
13	19.04.01. Письмова скарга (рекомендованим листом) до Ленінградського відділення Пенсійного фонду: припинити порушення законних прав про перерахунок пенсії, про відповідь на звернення і т.ін.	19.04.02. Відповіді не отримано.	Надати обгрунтовану відповідь протягом максимум 30 днів: Конституція (ст.40), Закон "Про звернення громадян" (ст.20).
14	07.05.01. Заява прокурору м. Києва (рекомендованим листом): Про відновлення прав на вибір пенсії та на отримання відповідей на звернення до державних установ.	1) 17.05.01. Повідомлення про передачу заяви до районної прокуратури. 2) 18.06.01. Відповідь за підписом райпрокурора: порушень не виявлено. (Пізніше мені стало відомо, що перевірка фактично не проводилася.)	"Основними функціями прокуратури є: 1) нагляд за додержанням законів усіма органами, підприємствами, установами, організаціями, посадовими особами та громадянами." Закон "Про прокуратуру" ст.5.
15	21.05.01. Заява голові Ленінградської райдержадміністрації: Прошу вжити заходів із припинення порушень законодавства державними районними установами.	26.06.01. Заступник голови: Ніхто не порушував, а Ви не маєте підстав для задоволення заяви про перерахування пенсії. Тому Вам підготовлена відмова. Виконавець – І.Жидченко.	Забороняється передавати скарги тим особам, дії яких оскаржуються. Ст.7 Закону "Про звернення громадян". Також – 19-П.

16	05.06.01. Судове засідання. Суддя оголошує перерву до 14.06.01 з незрозумілих причин.	14.06.01. Судове засідання. Заперечення з мого боку. Рішення суду: в позові відмовити (Додаток №2).	Основні засади судочинства: - Законність, - Рівність всіх учасників судового процесу перед законом і судом, - Змагальність сторін… Ст.129 Конституції.
17	15.06.01. Позовна заява до райсуду (рекомендованим листом) про перерахування пенсії та відшкодування моральної шкоди. Відповідач – райуправління Пенсійного фонду (Додаток №3).	02.10.01. Позивач не заперечував проти мирової угоди, яку запропонував суддя. Але відповідач порушив попередню домовленість, і в останній момент висунув умову, яку позивач не в змозі виконати. Судове засідання переносилося тричі (не з'являвся представник відповідача), і відбулося вже після відпустки судді - 2 жовтня. (Див. №23 таблиці).	
18	13.07.01. Повторна скарга прокурору м.Києва: До попередніх порушень додалися порушення закону з боку працівників міської та районної прокуратури (Додаток №4).	19.05.02. Відповіді не отримав.	Надати обгрунтовану відповідь протягом максимум 30 днів: Конституція (ст.40), Закон "Про звернення громадян" (ст.20).

19	16.07.01. Повторна скарга голові райдержадміністрації: До попередніх порушень додалися порушення з боку працівників самої райдержадміністрації (Додаток №5).	10.08.01. Відповідь заступника голови: Порушень у нас немає. Одночасно повідомляємо: райуправлінню Пенсійного фонду доручено здійснити перерахунок Вашої пенсії "відповідно до роз'яснення Мінпраці від 31.05.01."	Місцеві державні адміністрації… забезпечують: 2) законність та правопорядок, захист прав та свобод громадян. ст.119 Конституції. Також – 15-П.
20	27.07.01. Касаційна скарга до Київського міського суду на рішення Ленінградського районного суду від 14.06.01.	22.08.01. Засідання Апеляційного суду м. Києва. Рішення: Відмовити позивачу. Жодної обставини чи факту, які спростували би хоч один довід апеляційної скарги.	При відхиленні апеляційної скарги в ухвалі зазначаються конкретні обставини і факти, що спростовують її доводи. Ч.2 ст.313 ЦПК.
21		01.08.01. Лист від райуправління Пенсійного фонду: Та сама незаконна вимога – див. 7 – Д.	Див. 7-П.
22		10.09.01. Райадміністрація на додаток до попереднього листа від 10.08.01: Проведено перерахунок Вашої пенсії.	Запросити автора до участі у перевірці його заяв, та/або ознайомити з матеріалами перевірки. Ст.18 Закону "Про звернення громадян".
23		02.11.01. Рішення райсуду від 02.10.01. вступило в законну силу. Завірену копію отримав, сам вислав відповідачу.	

24	20.11.01. Касаційна скарга до Верховного суду України на рішення Апеляційного суду м.Києва (Додаток №6).	16.02.02. Отримав поштою копію ухвали колегії суддів Судової палати з цивільних справ Верховного Суду України: відмовити позивачу (Додаток №7).	Див. 20-П.
25	11.12.01. Заява до Святошинського місцевого суду: Протягом місяця відповідач (Фонд) не виконує рішення місцевого суду. Прошу видати виконавчий лист для примусового виконання.	28.12.01. Суддя (усно): я подовжив термін апеляції відповідачу. Чекайте на апеляційну скаргу. На якій підставі суд подовжив термін апеляції – невідомо.	Після набрання рішенням суду законної сили (02.11.01) суд протягом **одного дня** має виписати виконавчий лист, а потім **надіслати стягувачу рекомендованим** відправленням. П.п. 9.19 та 9.21 "Інструкції з діловодства у … судах".
26		15.01.02. Отримав поштою з райсуду копію Апеляційної скарги райуправління Фонду (датоване 27.11.01.) на рішення райсуду від 02.10.01. Дату засідання Апеляційного суду не повідомили.	Повідомити сторонам час розгляду справи. "Інструкція з діловодства у …судах", п.6.15.

27	19.01.02. Надрукована стаття "Роздуми біля парадного під'їзду" в тижневику "Дзеркало тижня". (Публічне звернення до Прем'єр-міністра – керівника виконавчої влади України)	"Органи державної влади і місцевого самоврядування, підприємства, установи, організації незалежно від форм власності, об'єднання громадян, посадові особи **зобов'язані розглянути пропозиції (зауваження) та повідомити громадянина про результати розгляду."** Закон "Про звернення громадян". Ст.14.	*"…**державним адміністраціям:*** **забезпечити оперативне реагування на** пропозиції, критичні зауваження населення, **матеріали засобів масової інформації…** " Указ Президента (№ 101/2001 17.02.01)
28	22.02.02. Звернення до Євросуду.	13.03.02. Відповідь секретаріату з пропозицією надіслати всі належним чином оформлені документи "без невиправданої затримки".	
29	15.04.02. Заява до Євросуду (Додаток № 8).	22.05.02. Запит з Євросуду щодо розгляду апеляційної скарги відповідача (див. №26).	
30	06.05.02. Заява до Київського апеляційного суду з проханням надати інформацію щодо апеляційної скарги, яка зупинила виконання рішення районного суду від 02.10.01.	10.06.02. (за штемпелем на конверті) Повідомлення (без дати і №) Апеляційного суду, що справу без розгляду було повернуто 08.02.02. до Святошинського райсуду.	Надати обгрунтовану відповідь протягом максимум 30 днів: Конституція (ст.40), Закон "Про звернення громадян" (ст.20).

31	01.06.02. Лист-відповідь на запит Євросуду від 22.05.02: На мою заяву від 06.05.02. до Апеляційного суду щодо розгляду скарги відповіді ще не отримав.	01.08.02. Повідомлення Євросуду про отримання відповіді позивача, а також про те, що заяві надано відповідний номер, і "Суд розгляне Вашу справу, як тільки це виявиться можливим".	
32	25.06.02. Повторна заява до Святошинського райсуду про видачу виконавчого листа для забезпечення виконання рішення суду від 02.10.01.	03.07.02. Два виконавчих листа з надписами на кожному "Дублікат" із супровідним листом. Хто втратив оригінали – не повідомляється. На судове засідання, яке мало ухвалити рішення, виклику не отримував, чи відбувалося засідання взагалі – невідомо.	Замість втраченого оригіналу виконавчого листа суд, який постановив рішення, може видати дублікат. Заява про видачу дубліката розглядається в судовому засіданні з викликом сторін і заінтересованих осіб, проте їх неявка не є перешкодою для вирішення питання про видачу дубліката. Ст. 353 ЦПК
33	08.07.02. Заява (з двома додатками-виконавчими листами) до державної виконавчої служби у Святошинському районі м. Києва про застосування примусового виконання рішення суду від 02.10.01. (За поштовим повідомленням була отримана 11.07.02.)		Державний виконавець зобов’язаний провести виконавчі дії та виконати рішення, не пов’язані з реалізацією майна боржника, **не пізніше, ніж у двомісячний строк** з дня надходження виконавчого документа. Ст. 25 Закону "Про виконавче провадження".

34	17.09.02. Додаток до заяви до Євросуду: До порушень ряду прав позивача додається порушення права на власність: рішення суду про перерахунок пенсії та про компен-сацію моральної шкоди Пенсійним фондом вступило в силу 13.11.01., а строк примусового виконання рішення виконавчою службою закінчився 11.09.02.		"Кожна фізична або юридична особа має право мирно володіти своїм майном. Ніхто не може бути позбавлений свого майна інакше як в інтересах суспільства і на умовах, передба-чених законом або загальними принци-пами міжнародного права." Ст. 1 Протоколу 1 до Конвенції про захист прав людини та основних свобод.
35	03.10.02. Скарга на порушення законних прав з боку виконавчої служби у Святошинському районі - до державної виконавчої служби при Київському міському управлінні юстиції.		Надати обгрунтовану відповідь протягом 15, максимум 30 днів: Конституція (ст.40), Закон "Про звернення громадян" (ст.20).
36		08.10.02. Повідомлення Святошинського райсуду про те, що справа з апеляційною скаргою буде направлена до Апеляційного суду м.Київа для розгляду. На якій підставі знову подовжено термін апеляції – невідомо, тексту апеляційної скарги позивач не отримав.	Скарги, подання, подані після закінчення строків, встановлених цією статтею (один місяць), залишаються без розгляду, якщо суд за заявою особи, що їх подала, не знайде підстав для поновлення строку, про що постановлюється ухвала.

-4-

ДОДАТКИ ДО ТАБЛИЦІ

Додаток № 1

До Ленінградського районного
суду м. Києва

позивач – Тертичний Олександр Васильович,
що проживає за адресою: /…/
відповідачі:
1. Управління соціального захисту населення Ленінградської райдержадміністрації.
2. Головне управління соціального захисту населення Київської міської держадміністрації.

ПОЗОВНА ЗАЯВА
про відшкодування моральної шкоди

Зміст вимог:

- частково (у розмірі 3 тис. грн.) відшкодувати моральну шкоду, яка спричинена внаслідок тривалого порушення конституційних (ст. 3, 41, 46, 48) прав людини.

/…/

Після попередньої консультації в Управлінні соціального захисту населення Ленінградського району щодо оптимального оформлення документів **18 грудня** 2000-го року я подав заяву про перерахування пенсії.

Закон "Про пенсійне забезпечення" (ст. 82) надає гранннично 10 днів на розгляд і ще 5 – на відповідь заявнику. Тобто, **не пізніше 3 січня мені мали надіслати відповідь.**

Три місяці я вірив обіцянкам, "входив у становище", чекав, нагадував, пояснював, вимагав відповіді, але станом на **9 квітня** 2000 року перерахування пенсії не зроблено, причини залишаються невідомими, оскільки **відповіді на свою заяву я не отримав**. Разом з копією весь цей час утримують і оригінал моєї Трудової книжки.

Таким чином, внаслідок відвертого і тривалого нехтування вимогами законодавства з боку відповідача порушено моє конституційне (ст.46) право на отримання належної мені за законом пенсії.
/…/

Також брутально порушено право на отримання обгрунтованої відповіді на заяву, що спричинило додаткові моральні страждання.

Численні телефонні перемовини та особисті зустрічі в районному Управлінні, під час яких я надавав посилання на відповідні закони та підзаконні акти, закінчувалися згодою із законністю моїх вимог і проханням працівників системи соцзахисту "ще тиждень (або два) зачекати". Підставами для незлічених затримок представники відповідача називали велику кількість робити наприкінці року, хворобу інспектора, термінове завдання з масового перерахунку пенсій з 1 лютого, а кілька разів – додаткові вимоги працівників **Головного управління соцзахисту Міськдержадміністрації.**

Службові особи районного Управління інспектор Раченко Людмила Юріївна та заввідділом Капшук Анжеліка Валеріївна повідомляли мені про зміст тих вимог. Першою з них була вимога довести, що редакція газети "Демократична Україна" є державним підприємством, останнім – надати довідку про зарплату і надбавку "за творчий характер роботи" за 24 місяці.
Названі (тільки усно!), а також і не наведені тут вимоги були не основаними на законі, а отже безпідставними. Вони є прямим і очевидним порушенням Конституції, ст. 19 якої передбачає, що "посадові особи зобов'язані діяти **лише** на підставі, **в межах** повноважень та **у спосіб, що передбачені** Конституцією та законами України".
/…/
Вищеназвані дії **представників влади** ображають мої громадянські почуття, особисту честь і гідність. Тим більше – що забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком **держави** (ст.3 Конституції). В моєму випадку замість захисту моїх законних прав з боку державного органу об'єктивно (незалежно від наявності чи відсутності умислу представників відповідача) я отримав важку моральну травму.
/…/

17.04.01

Додаток № 2

До Ленінградського районного суду

ЗАПЕРЕЧЕННЯ ТА МІРКУВАННЯ

позивача О. Тертичного
щодо листа Управління соцзахисту населення № 39/1-147 від 15.01.2001р.

Як способом появи в справі, так і самим змістом лист демонструє нехтування законодавством з боку відповідача. Можливо, суд візьме до уваги той факт, що **листа на моє ім'я**, ніби-то відправленого **15 січня**, **я вперше побачив 5 червня - після того,** як звернувся до суду. При потребі можу надати відповідні докази.

Разом з цим, сам зміст листа дозволяє легко встановити повну неправоздатність документу.

1. Правового **змісту претензії,** що висловлена в листі, взагалі **не існує** в дійсності. Спочатку автор пише про ЗМІ взагалі і **газети** зокрема, а потім, **ніби** на цій підставі, ставить під сумнів державний статус, але вже не газети, а зовсім **іншого** суб'єкта - **редакції.**

Той факт, що це "две большие разницы", давно і добре відомий всім журналістам, а також кожному, хто має бажання це взнати. Досить подивитись Закон "Про друковані ЗМІ в Україні" (ст.1 та ст.21) від 1992 року, де гранично ясно зазначено, що газета і редакція - це два принципово **різні суб'єкти** правовідносин. Далі зрозуміло, що ототожнення різних суб'єктів **невідворотно** веде до помилкового рішення органу **державного** управління. А отже - до порушення законних інтересів особи, якої стосується рішення.

Оскільки лист не має **правових** підстав, то як його можна вважати законним приводом для зволікання з розглядом моєї заяви? А тим більше, відповідач не має підстав відмовити в перерахуванні пенсії, що **фактично зробили** органи соцзахисту.

2. Сам я двічі пояснював працівникам системи соцзахисту різницю між газетою і редакцією - у відповідь на **усну** пропозицію до мене "підтвердити державний статус **редакції". (**Не газети, як вимагає закон, а саме редакції.)

3. Коли в Управлінні виникли сумніви щодо статусу **редакції,** яка зробила Подання на перерахування пенсії, то вимогу "надати уточнюючі документи" треба адресувати саме **редакції,** а не мені. Адже Закон про пенсійне забезпечення **весь** процес оформлення (і перерахування) пенсії людини, яка працює, покладає **виключно** на юридичні особи: адміністрацію підприємства та відповідні державні органи.

4. Вимога Управління сформульована таким чином, що виконати її неможливо принципово, оскільки лист не вказує, які конкретно "уточнюючі документи" треба надати: як вони називаються, від кого, якого змісту, за якою формою.

Вищезазначеного, здається, цілком досить, щоб уявити неправові методи роботи відповідачів.

Разом з тим, вважаю за обов'язок **привернути увагу суду до того,** що всі претензії (усні) до моєї заяви працівники **районного** управління висували не самі безпосередньо, а "транслювали" від якогось неприступного підрозділу в межах **міського** управління. Мені це відомо зі слів трьох працівників районного Управління, а також - від моїх колег, які оформлювали пенсії в інших районах Києва. Якийсь відповідний відомчий **документ, мабуть, існує в надрах системи соцзахисту.**

То ж, я був змушений по телефону та при зустрічах в Управлінні роз'яснювати законодавство, надавати юридичні довідки, посилання на закони і постанови Кабміну, додатки до них працівникам **районного** Управління. А вже вони, можливо, не завжди адекватно (бо тільки в усній формі), передавали мої відповіді-консультації авторам химерних претензій в **міському** управлінні.

Спроба зустрітися з представником "секретного" підрозділу, щоб відповісти **одразу на всі** його запитання і претензії, зустріла ледь не жах у працівників райуправління: туди нікому не можна! Із заявниками маємо працювати тільки ми...

На тлі цієї відвертої тяганини цікавим є той факт, що **та сама** засекречена структура міського управління, яка заблокувала **мою** заяву, тим часом надавала "добро" **аналогічним** перерахуванням пенсій багатьом київським журналістам. У тому числі - і журналістам нашої редакції.

Тепер, коли з'явився цей лист, стало зрозуміло, **чому** так не хотіли хоч щось написати - бо не мали жодних **законних** підстав відмовити чи зволікати в перерахуванні пенсії. А всі "питання, пропозиції та прохання" з боку системи соцзахисту **фактично** виявилися **тільки** тривалим **знущанням** над заявником.

Заподіяну моральну шкоду відповідачі по справі мають відшкодувати відповідно до Конституції (ст.56) України.

Додаток № 3

До Ленінградського районного суду м.Києва

позивач: Тертичний Олександр Васильович,
що проживає за адресою:
/…/
відповідач:
Ленінградське районне (м.Київ) Управління Пенсійного фонду:
03148, м.Київ, вул.Академіка Корольова, 5-а

ПОЗОВНА ЗАЯВА

про перерахування пенсії та відшкодування моральної шкоди

18 **грудня** 2000 року я подав заяву про перерахування пенсії до Управління соціального захисту населення Ленінградської райдержадміністрації. До сьогодні перерахування пенсії не зроблено і жодних пояснень з цього приводу я не отримав.

Оскільки з 1 квітня п.р. пенсійні справи в Києві - відповідно до умов експерименту - передані від органів соцзахисту до Пенсійного фонду, я звернувся **11 квітня** до районного **Управління Фонду** з проханням прискорити розгляд справи. Я повідомив про 3-місячну тяганину з розглядом моєї заяви в органах соцзахисту і попросив розглянути мою заяву Фондом **своєчасно.** Інспектор Тарасенко Н.В. відповіла, що передача моєї справи до Фонду "має відбутися найближчими днями", а потім вже я можу знову прийти на прийом. Приблизно таку ж за змістом відповідь я отримав і від начальника Управління пані Гриценко О.В.

Я чекав ще тиждень, доки не зрозумів, що працівники Пенсійного фонду жодної відповідальності за те, що робили чи не робили їхні по-передники, не відчувають, і затримку з передачею-прийомом справи покладають виключно на соцзахист. Відповідно, і термін своєї відповідальності за розгляд заяви Пенсійний фонд почне рахувати тільки після того, як отримає справу.

Той факт, що затримка (мали завершити до 1 квітня) прийому справи **вже спричинила** матеріальні втрати та моральну шкоду людині, Фондом не береться до уваги. Відповідно, щось робити задля приско-рення отримання справи і розгляду заяви, ніхто не збирався за принципом: як привезуть - так приймемо.

Тому на адресу Ленінградського райуправління Пенсійного фонду я написав скаргу, де вказав, зокрема, на порушення терміну розгляду моєї заяви про перерахування пенсії: не тільки їхніми попередниками (органами соцзахисту), а вже й самим Пенсійним фондом - оскільки після 1 квітня соцзахист був позбавлений, а Пенсійний фонд наділений відповідними правами **і обов'язками.**

Скаргу я відправив рекомендованим листом **19 квітня,** але відповіді - ні поштою, ні телефоном **-** і **досі не отримав,** хоч Закон "Про звернення громадян" (ст.20) зобов'язує надати відповідь автору не пізніше, ніж за 15 днів.
/…/

Внаслідок відвертого нехтування вимогами законодавства з боку відповідача порушено моє конституційне (ст.46) право на отримання належної мені за законом пенсії.
/…/
Також брутально порушено право на отримання обгрунтованої відповіді на заяву, що спричинило додаткові моральні страждання.
/…/
Зважаючи на вищенаведене, вимагаю:
- провести перерахування пенсії
- виплатити борг, що утворився після 18 грудня
- повернути трудову книжку
відшкодувати завдану моральну шкоду в розмірі 3 000 (три тисячі) гривень.
/…/

14 червня 2001р.

О.Тертичний

Додаток № 4

Прокурору м.Києва
Гайсинському Ю.О. - **особисто**
01042, вул.Предславинська, 45/9

заступника головного редактора
газети "Демократична Україна"
Тертичного Олександра Васильовича,
що проживає за адресою

ПОВТОРНА СКАРГА

на відмову у поновленні конституційних прав громадянина: на вибір і перерахування пенсії, на отримання обгрунтованих відповідей щодо звернень до державних установ і до **прокуратури міста**

Шановний пане прокурор!

Змушений звертатися до Вас вдруге, оскільки **перше звернення фактично залишилося без розгляду:** два із трьох вказаних мною порушників прокуратура **взагалі не перевіряла**, а третього взяла під захист без належних правових підстав, про що свідчить відповідь за підписом В.Дичаковського від 18 червня.

1. На жаль, можливість перевірки одного з порушників виключив апарат прокуратури міста. На заяву від 7 травня на ім'я прокурора міста я отримав копію листа № 07/375-01 від 17.05.01, яким начальник відділу М.М.Гончаренко надсилає мою скаргу для розгляду прокурору Ленінградського району.

Таке рішення було неправомірним, оскільки в заяві підкреслено, що важливим чинником порушень моїх прав та законних інтересів було Головне управління соцзахисту **міської** держадміністрації.

Тому я зовсім не випадково і не помилково просив припинити порушення законодавства прокурора саме **міста,** а не району.

2. В свою чергу, прокуратура району **самоусунулась від перевірки** другого, і сьогодні головного порушника моїх прав - Пенсійного фонду, який не перерахував пенсії, не надав відповіді на мою усну заяву 11 квітня і письмову скаргу від 19 квітня. Про що гранично ясно я повідомив в заяві до прокурора міста (6-8-й абзаци у Додатку).

3. Більше за те - прокуратура району фактично **вдалась до дезінформації,** коли, написала мені: "Що стосується питання перерахунку Вам пенсії та нарахування як журналісту, то з цього приводу Ви вже звернулись до

Ленінградського районного суду, де на даний знаходиться на розгляді відповідна цивільна справа.”

Це твердження **повністю не відповідає дійсності:** цивільної справи про перерахування пенсіїї на час прокурорської перевірки не існувало. Якщо справа дійсно існувала, прошу повідомити її номер, день розпочатку і прізвище судді.

4. В першому зверненні до прокурора Києва (див.Додаток) я повідомляв, що не отримав відповіді не тільки від Пенсійного фонду, але й від його правопопередника — районного Управління соцзахисту. У відповідь прокурор району посилається на нічим не доведене **твердження порушника**, що нібито ще 15 січня мені було направлено листа. І тільки на цій "підставі" прокуратура робить висновок, що мої права не були порушені.

Але Закон "Про звернення громадян" (ст.18) надає мені *право* "одержати письмову **відповідь**", а не повідомлення через прокуратуру про те, що п’ять місяців тому мені було відправлено листа. До того ж, *обов’язок* органів соцзахисту (ст.18) "письмово повідомляти **громадянина**", (а вже потім - прокурора, суд чи кого ще).

Відповіді від Управління соцзахисту я **не одержав**, хоч *право* маю. Мене, як громадянина, соцзахист **не повідомив**, хоч має *обов’язок*. Якщо хтось колись довів зворотнє, про законні підстави такого мене не повідомляли.

Виходячи із вищевикладеного, **прошу**:

1. Забезпечити розгляд обох моїх заяв (копію першої додаю) прокуратурою **міста** на підставі законів про прокуратуру і про звернення громадян.
2. **Припинити порушення** законодавства з боку Ленінградського районного відділення Пенсійного фонду, Головного управління соцзахисту **міської** держадміністрації, Управління соцзахисту Ленінградської райдержадміністрації, які вказані в першій заяві і **продовжуються сьогодні.**
3. Запросити мене до участі у перевірці моїх заяв на підставі ст.18 Закону "Про звернення громадян".
4. Ознайомити з материалами перевірки моєї першої заяви прокуратурою Ленінградського району, а також - з матеріалами перевірки обох заяв прокуратурою міста.
5. Вжити заходів щодо відшкодування материальних збитків і компенсування моральної шкоди внаслідок тривалого порушення законодавства при розгляді моєї заяви від 18 грудня 2000-го року про перерахування пенсії на підставі закону про звернення громадян.

13 липня 2001р.

О. Тертичний.

Додаток: копія заяви О.Тертичного
до прокурора Києва від 7 травня 2001р.

Додаток № 5

Голові Ленінградської районної
державної адміністрації м.Києва
пану Рюмшину С.М. - **особисто**
03115, Київ, пр. Перемоги, 97

заступника головного редактора
газети "Демократична Україна"
Тертичного Олександра Васильовича,
що проживає за адресою:
/…/

ПОВТОРНА СКАРГА

на відмову у поновленні конституційних прав громадянина:
на вибір і перерахування пенсії, на отримання обгрунтованих відповідей щодо звернень до державних установ і до державної адміністрації району

Шановний Сергію Миколайовичу!

Змушений звертатися до Вас вдруге, оскільки **перше звернення фактично залишилося без розгляду:** одного з двох вказаних мною порушників райадміністрація взагалі не перевіряла, а другого взяла під захист без належних правових підстав.

Такий результат, як на мене, великою мірою став внаслідок **порушення з боку апарату райадміністрації** ст.7 **Закону** "Про звернення громадян": "Забороняється направляти скарги громадян для розгляду тим органам або посадовим особам, дії чи рішення яких оскаржуються." Не зважаючи на цю заборону, на мою скаргу я отримав відповідь (№ 9-01-Т-901 від 23.06.2001р.), виконавцем якої означена пані Жидченко І.М. - керівник райуправління праці та соцзахисту. Саме це управління і було першим порушником моїх прав, якого я просив перевірити і призвати до порядку.

Вже тільки з цієї причини відповідь, яку підписав заступник голови С. Буркаль, не можна вважати ні законною ні обгрунтованою, як того вимагає ст.40 Конституції України.

Змушений звернути увагу і на другий недолік райадміністрації: вона взагалі не повідомляє про перевірку районного відділення Пенсійного фонду, який після 1 квітня став головним порушником моїх законних прав. Він і досі не здійснив перерахування пенсії і не надав відповідей на усне звернення 11 квітня та письмову скаргу від 19 квітня.

Виходячи із вищевикладеного, **прошу**:

1. **Припинити порушення** законодавства з боку Ленінградського районного відділення Пенсійного фонду і Управління соцзахисту Ленінградської райдержадміністрації, які вказані в першій скарзі і **продовжуються по сьогодні.**

2. Запросити мене до участі у перевірці моїх скарг на підставі ст.18 Закону "Про звернення громадян".

3. Ознайомити з матеріалами перевірки обох моїх скарг держадміністрацією району.

4. Вжити заходів щодо відшкодування матеріальних збитків і компенсації моральної шкоди внаслідок тривалого порушення законодавства при розгляді моєї заяви від 18 грудня 2000-го року про перерахування пенсії на підставі ст.19 Закону "Про звернення громадян".

16 липня 2001р.

О. Тертичний.

Додаток № 6

до Верховного Суду України
Тертичного Олександра Васильовича,
який проживає за адресою: /…/

КАСАЦІЙНА СКАРГА

на ухвалу Апеляційного Суду міста Києва від 22 серпня 2001 року щодо касаційної скарги Тертичного О. В. на рішення Ленінградського районного суду м. Києва від 14 червня 2001 року у справі № 529.

Апеляційний суд м. Києва у своїй ухвалі припустився наступних порушень законодавства:

1. Апеляційний суд м. Києва ухвалив *"касаційну скаргу Тертичного залишити без задоволення".* Стаття 305 Цивільного процесуального кодексу України ("Повноваження суду апеляційної інстанції"), на яку посилається Апеляційний суд м. Києва у своєму рішенні, не містить такого повноваження, як "залишення без задоволення".

Таким чином, Апеляційний суд м. Києва (далі - Апеляційний суд) порушив статтю 19 Конституції України, відповідно до якої органи державної влади зобов'язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України.

Отже, Апеляційний суд досі не постановив належної ухвали чи рішення, порушивши вимоги статті 209 Цивільного процесуального кодексу України (далі - ЦПК) про негайне постановлення рішення після розгляду справи.

Навіть якщо припустити, що ухвала Апеляційного суду була постановлена з додержанням зазначених вище вимог закону, в цій ухвалі наявні інші порушення.

2. Оскільки точна думка Апеляційного суду щодо скарги невідома, для уможливлення подальших міркувань буду вважати, що Апеляційний суд відповідно до п. 1 частини 1 статті 305 та статті 312 ЦПК постановив ухвалу **про відхилення апеляційної скарги.**

Про цей намір, зокрема, свідчить посилання Апеляційного суду на статті 305 та 306 ЦПК. Це посилання також може вказувати на те, що Апеляційний суд розглядав мою касаційну скаргу за правилами, встановленими для апеляційної скарги.

Починаючи з рядка "...*обговоривши доводи касаційної скарги, суд встановив..."* (стор.2 аркушу 60 справи) у тексті ухвали вживається лише слово "суд". Отже, у мене досить підстав вважати, що це слово означає Апеляційний суд, оскільки тільки він розглядав мою касаційну скаргу (за правилами, встановленими для розгляду апеляційної скарги).

3. Відповідно до ч. 2 статті 313 ЦПК, при відхиленні апеляційної скарги, в ухвалі зазначаються конкретні обставини і факти, що спростовують її доводи. У тексті ухвали апеляційного суду не зазначено **жодної** такої обставини чи факту.

4. Відповідно до п. 7 частини 1 статті 313 ЦПК, в ухвалі суду апеляційної інстанції зазначаються узагальнені доводи апеляційної скарги. Проте в ухвалі Апеляційного суду не зазначено такого важливого доводу, як **незастосування судом першої інстанції належного закону** (пункт 2 скарги на рішення місцевого суду). У тексті ухвали не міститься жодної згадки про цю обставину. Отже, Апеляційний суд неповністю розглянув апеляційну скаргу, і цим **порушив вимоги статті 301 ЦПК,** яка зобов'язує суд при розгляді справи в апеляційній інстанції перевірити законність і обгрунтованість рішення суду першої інстанції в межах доводів апеляційної скарги.

5. Відповідно до п. 8 частини 1 статті 313 ЦПК, в ухвалі суду апеляційної інстанції мають зазначатися **мотиви,** за якими суд апеляційної інстанції дійшов до свого висновку. Жодного з таких мотивів в ухвалі Апеляційного суду не зазначено.

6. Невизначена процесуальна природа частини ухвали від абзацу 3 аркуша 61 справи до абзацу 2 останньої сторінки ухвали. Виходячи з аналізу структури ухвали і вимог законодавства, можна припустити, що цю частину Апеляційний суд вважає за перелік мотивів **свого** висновку, хоча й називає їх "підставами". Якщо припустити, що у вказаній частині ухвали викладені мотиви висновку суду, то Апеляційний суд припустився наступних порушень законодавства:

а) На другій сторінці аркушу 61 справи Апеляційний суд вказує, що *"Касаційна скарга Тертичного О.В. задоволенню не підлягає із слідуючих підстав".* Таким чином, Апеляційний суд спочатку вирішив, що скарга задоволенню не підлягає, а потім на підставі цього встановив, що *"рішення суду відповідає матеріалом справи і вимогам закону".* На мою думку, це свідчить про те, що Апеляційний суд ще до розгляду обставин справи став на сторону відповідача і таким чином порушив конституційну засаду рівності всіх учасників судового процесу перед законом і судом (ст. 129 Конституції).

б) В ухвалі Апеляційного суду зазначається: "Судом встановлено. що 15.01.2001 р. Управління соціального захисту населення Ленінградського району м. Києва надавало Тертичному О.В. відповідь з рекомендаціями про необхідність представлення додаткових документів". Але Апеляційний суд не вказує, на підставі яких фактичних даних йому вдалося встановити цю обставину, яка має важливе значення для вирішення справи.

в) Апеляційний суд **вказує, що** *"позивач сам пояснив, що він повинен надати уточнюючі документи про те, що Колективне підприємство редакція громадсько-політичної газети "Демократична Україна", де працює позивач, є державним засобом масової інформації, що вимагає Закон України "Про Державну підтримку засобів масової інформації та соціальний захист журналістів".* Моя відмова надати такі документи використовувалася відповідачами для відмови у перерахуванні пенсії.

Отже, Апеляційний суд погоджується з такою вимогою відповідачів. Тобто він вважає, що я мав надати документи про те, що колективне **підприємство,** де я працюю, **є періодичним виданням,** яке виходить під постійною назвою з періодичністю один і більше номерів (випусків) протягом року (саме таке визначення засобу масової інформації надає ст. 1 Закону України "Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні").

Таким чином, Апеляційний суд слідом за місцевим судом не застосу-

вав закону, який треба було застосувати (докладне обгрунтування цього порушення міститься у п. 2 касаційної скарги на рішення місцевого суду).

7. Текст ухвали Апеляційного суду на аркушах 62-63 справи є тотожним тексту рішення місцевого суду. Можливо, у цій частині тексту ухвали під словом "суд" мається на увазі місцевий суд.

Проте, викладаючи у своїй ухвалі зміст рішення місцевого суду, Апеляційний суд не дає жодної обгрунтованої оцінки доводам місцевого суду, які у свою чергу збігаються з доводами відповідачів по справі.

8. Відповідно до частини 2 статті 301 ЦПК, суд апеляційної інстанції може встановлювати нові факти, досліджувати нові докази, а також докази, які на думку осіб, що беруть участь у справі, судом першої інстанції досліджувались з порушенням встановленого цим Кодексом порядку. Проте Апеляційний суд не проводив оцінку спірних доказів і не оцінював докази, надані мною під час засідання Апеляційного суду.

Таким чином, Апеляційний суд м. Києва порушив статті 19 та 129 Конституції України, статті 209, 305, 301, 313 Цивільного процесуального кодексу України.

Зважаючи на порушення, допущені Апеляційним судом м. Києва, прошу Верховний Суд України постановити ухвалу про повне скасування ухвали Апеляційного суду м. Києва і направити справу на новий розгляд до суду апеляційної інстанції.

Прошу суд звільнити мене від сплати мита за подання касаційної скарги, як постраждалого від Чорнобильської катастрофи, віднесеного до 2-1 категорії, на підставі Декрету Кабінету міністрів України № 7-93 від 21.01.1993р. (Копія посвідчення серії А №275485 - додаток №8 до позовної заяви).

20 листопада 2001.

Тертичний О.В.

Додаток № 7

ВЕРХОВНИЙ СУД УКРАЇНИ

УХВАЛА

ІМЕНЕМ УКРАЇНИ

05 лютого м.Київ

Колегія суддів судової палати з цивільних справ
Верховного Суду України в складі:
Панталієнка П. В.,
Прокопчука Ю. В.,
Сеніна Ю. Л.,

Розглянувши касаційну скаргу Тертичного Олександра Васильовича на ухвалу судової палати в цивільних справах Апеляційного суду м. Києва від 22.08.2001 р. у справі за позовом Тертичного О.В. до управління соціального захисту населення Ленінградської райдержадміністрації м. Києва, Головного управління соціального захисту населення Київської міськдержадміністрації про відшкодування моральної шкоди,

в с т а н о в и л а:

у квітні 2001 року Тертичний О. В. звернувся в суд із зазначеним позовом. Рішенням Ленінградського районного суду м. Києва від 14.06.2001 р., залишеним без зміни ухвалою судової палати в цивільних справах Апеляційного суду м. Києва від 22.08.2001 р., в позові відмовлено.

У поданій касаційній скарзі Тертичний О. В. просить ухвалу апеляційного суду скасувати, направити справу на новий апеляційний розгляд, посилаючись на неправильне застосування апеляційним судом норм матеріального і процесуального права.

Перевіривши матеріали справи, доводи скарги, колегія суддів вважає, що підстави для передачі справи на розгляд складу судової палати відсутні.

У ст. 328 ЦПК України міститься перелік підстав для передачі справи на розгляд складу судової палати.

Наведені у касаційній скарзі доводи не містять обставин, на яких справа обов'язково передається на розгляд складу судової палати, а також не дають підстав для висновку, що неправильне застосування норм матеріального або процесуального права призвело або могло призвести до неправильного вирішення справи.

Оскільки підстави для передачі справи на розгляд складу судової палати з цивільних справ Верховного Суду України відсутні, то в задоволенні касаційної скарги слід відмовити.

Керуючись ст. ст. 328, 329 ЦПК України колегія суддів

у х в а л и л а:

у задоволенні касаційної скарги Тертичного Олександра Васильовича відмовити.

Ухвала оскарженню не підлягає.

СУДДІ:

Панталієнко П.В. **Прокопчук Ю.В.** **Сенін Ю.Л.**

підписи

Додаток № 8

Із заяви О. Тертичного до Європейського суду з прав людини (від 15.04.02.)

Безсторонній суд повинен розглядати доводи обох сторін і давати їм свою оцінку, розглядати відповідне законодавство. У моїй справі проти органів соцзахисту суд цього не зробив, що підтверджується наступними положеннями його рішення:

А) На початку рішення дається висновок по справі, і лише після цього – його обгрунтування. Відповідно, складається враження, що суд наперед вирішив справу, і лише потім мотивував своє рішення.

Це підтверджується змістом мотивувальної частини, де обставини справи викладаються таким чином, що вони усі свідчать проти позивача. При цьому частина обставин справи грунтується на перекрученні усних свідчень позивача, поданих у судовому розгляді.

Б) Суд лише викладає доводи сторін, не даючи їм жодної (позитивної чи негативної) оцінки.

В) Більшість доводів позивача проігноровано (їх просто немає в рішенні), що породжує сумніви у тому, що суд взагалі їх розглядав.

Г) Натомість доводи відповідачів містяться у мотивувальній частині, де має знаходитись думка суду щодо обставин справи (відповідно до ст. 203 ЦПК України) – тобто суд просто сприйняв доводи відповідачів, як свої, і жодним чином не перевірив їх правдивості.

Д) Суд повністю відтворює (повторює) вимогу відповідачів до позивача щодо його обов'язку довести, що підприємство є друкованим виданням. Суд не зазначає, на чому грунтується його погодження з такими вимогами позивачів, тобто він не досліджував відповідне законодавство. Це підтверджується і тим, що суд вказує лише на один закон (на який посилаються відповідачі), що має відношення до цього питання, і не згадує про інші закони, що стосуються цього питання і на статті яких вказував позивач.

У Апеляційному суді ситуація повторилася. Цей суд взагалі не досліджував докази у справі, в тому числі ті, що додатково подав позивач. Окрім того, ухвала Апеляційного суду написана недбало, від руки, почерком, що погано розуміється. Текст ухвали майже не структурований, у ньому часто зустрічається слово "суд" без позначення того, чи це є суд першої інстанції, чи Апеляційний суд. Ця обставина повністю нівелює призначення рішення суду. Адже у рішенні викладається правова позиція суду, але вона нічого не варта, коли не зрозуміло, якому суду ця позиція належить.

Це опосередковано свідчить про недбале ставлення до розгляду справи, що можна вважати ознакою того, що суд від самого початку не прагнув справедливого рішення.

Більшу частину ухвали Апеляційного суду складає викладення рішення суду першої інстанції – без жодних коментарів чи оцінок. Цитування рішення

суду першої інстанції закінчується словами: “За таких обставин суд прийшов до обгрунтованого висновку…”.

Тобто з самого початку розгляду справи Апеляційний суд став на позицію суду першої інстанції, порушивши, в тому числі, і вимоги ЦПК України (усі порушення законодавства перелічені у касаційній скарзі до Верховного Суду України).

Адже з погляду здорового глузду зрозуміло, що під час перегляду справи суд повинен проаналізувати доводи сторін чи принаймні висновки суду першої інстанції, і лише після цього робити висновок про те, чи відповідає рішення суду першої інстанції вимогам закону.

Такі ж вимоги встановлені українським законодавством. Зокрема, стаття 313 ЦПК України вимагає від апеляційного суду вказувати мотиви, за якими він дійшов свого висновку; також при розгляді апеляційної скарги вимагається вказувати конкретні обставини і факти, що спростовують доводи скарги. Жодної з цих вимог законодавства Апеляційним судом не було виконано.

Таким чином, можна зробити висновок, що обидва суди від самого початку займали певну позицію у справі, проводили її розгляд і постановляли своє рішення з відповідним упередженням. Іншими словами, суди не були безсторонніми і, відповідно, не здійснювали справедливий розгляд, гарантований статтею 5 Конвенції.

Очевидну небезсторонність судів у моїй справі можна пояснити тим фактом, що українські суди і судді не можуть бути незалежними. Адже, відповідно до законодавства України, суди і судді особисто значною мірою залежать від виконавчої влади, органами якої є відповідачі по справі.

Зокрема, відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України № 733 від 27.04.2000, Управління соцзахисту входять до районних державних адміністрацій; Головне Управління соцзахисту входить до Київської міської державної адміністрації. В той же час, відповідно до Закону України "Про статус суддів", саме від місцевих державних адміністрацій залежить забезпечення суддів житлом.

Окрім того, іншими органами виконавчої влади – місцевими управліннями юстиції – здійснюється організаційне та матеріально-технічне забезпечення діяльності судів. Ці органи також готують для подання до Мін'юсту України матеріали щодо заохочення та нагородження державними нагородами суддів (відповідно до Положення, затвердженого наказом Міністерства юстиції України № 36/5 від 30.08.2000).

У справі проти райуправління Фонду суд першої інстанції з невідомих мені підстав подовжив строк подання апеляційної скарги. Відповідно до цього, я вважаю подовження строку безпідставним. Відповідно, розгляд справи апеляційним судом не може вважатися законним, принаймні, я вважаю, що на цей момент у мене є обгрунтовані підстави сумніватися у його законності. Разом з тим, подання (і прийняття до розгляду) апеляції зупиняє виконання рішення суду першої інстанції.

/…/

-5-

ПІДСУМОК (ПОПЕРЕДНІЙ)

Тут потрібна коротенька передмова.

А. Частина спостережень та висновків наведені у газетній публікації "Експеримент біля парадного під'їзду", і про них тут просто нагадаю.

Б. На поточний момент (травень 2002р.) підсумки можуть бути тільки попередніми, оскільки експеримент – дещо несподівано для автора - отримав продовження (Див. Судили рядили: третя влада)

В. "Глибина" попередніх підсумків торкається тільки першого шару, оскільки всебічний аналіз потребує додаткових ресурсів.

1. Звідки "це" береться?

Київ, можливо, й не Азіопа. Але й не Європа. І не США, де пріоритет особи над державою будували два століття. Зневагу особистості, презирство чиновника до прохача величезна більшість (не тільки чиновників – а й **всіх** українців) просто не помічає. З тих, хто помічає, більшість сприймає, як природне явище: від людини не залежне.

У нас державні службовці служать своїм начальникам, інколи, в кращому разі – державі. І ні в якому разі – суспільству, тим більше – людям, з яких складається суспільство. Наші чиновники цілком щиро не розуміють: про які права може говорити людина? Ну які реальні права були коли-небудь у пересічного українця (росіянина, білоруса)? Про що йде мова? Тобі потрібна послуга – попроси чемненько, то я, може, й зроблю. А може – і не зроблю.

"Увесь час відчуваєш, що ти серед дурнів, котрим треба так довести, що вони дурні, аби вони не образилися." (Фелікс Кривін, відомий український письменник. На десятому році Незалежності не витримав, виїхав.)

2. Чому "це" можливе

В середовищі чиновників панує кругова порука (як по вертикалі, так і по горизонталі) і ***принципова*** (тобто, зведена до принципу) безвідповідальність перед суспільством взагалі і перед окремою особою зокрема. По ходу експерименту зафіксовано більше двадцяти ознак відвертого порушення Конституції і трьох законів з боку державних (виконавчої влади та судових інстанцій) установ: див. Синхронізаційну таблицю. Але жоден порушник не отримав хоча б зауваження. Принаймні, про це заявнику не повідомили, хоча за законом зобов'язані.

Керівництво державних органів фактично заохочує державних службовців порушувати законні права людини. Бо тоді вона (людина) змушена звертатися до начальника, а згодом – до начальника того начальника...

3. Навіщо "це" їм

А. *"Чиновник годується зі свого столу, і чим більша в нього посада, тим, природно, більший у нього стіл у тому сенсі, що на його стільницю потрапляє більше документів, підписами яких можна сміливо торгувати.*

На якомусь "маленькому столі" районного чиновника легко може з'явитися "трояк" тисяч доларів – стандартна ціна за дозвіл на перепланування квартири."

Політолог Дмитро Видрін ("Дзеркало тижня" №12, 2002р.)

Б. Задоволення садистських потреб за рахунок держави: дехто отримує задоволення від страждань ближнього свого.

В. А нам все одно...

4. Чиновник і Закон

А. Про існування Конституції та законів чиновники виконавчої влади чули, але змісту їх не знають і тим більше – не відчувають. Бо впевнені, що закони писані не для них: адже керівництво того не вимагає (див. п.2). Наш чиновник працює, по-перше, за вказівками керівництва, по-друге, "за прецедентами" ще з радянських часів, по-третє, за службовими інструкціями та роз'ясненнями керівників відомств. Останні документи суспільству недоступні, оскільки не друкуються у відповідних виданнях.

Фактично таке становище є протизаконним засекречуванням відкритої інформації. Це дозволяє бюрократії відчувати

себе сакральним орденом, "лицарям" та "лицаршам" якого відома таємниця, недоступна пересічним громадянам: ну, що він там базікає про якийсь Закон, коли "Роз'яснення" не бачив!

Ще одна, суто прагматична перевага "втаємниченості": можна з купи відомчих документів висмикувати саме той, який "обгрунтовує" відмову, і приховати інший – який дає дозвіл.

Б. Керівники відділів та управлінь в загальних рисах з законами знайомі. В роботі керуються тими ж підзаконними актами. Рішення приймаються: а) з міркувань доцільності, б) за звичаєм, в) з власних уявлень про справедливість, г) із стелі.

Закону не дотримуються (бо ж, не знають), але інколи використовують його — щоб виправдати раніше вже прийняте рішення по справі. Висмикуючи фрази з контексту, котрі виправдовують уже прийняте рішення, деякі службовці щиро вважають, що в цьому і полягає законослухняність.

Про правове мислення уяви не мають і високі посадові особи – на рівні міністрів і держсекретарів (про це свідчать директиви, які вони спускають до виконавців).

4. Перша дурниця – найголовніша

В установах початок — то половина справи: головне — зробити першу дурницю (або помилку). Далі дії розгортаються в автоматичному режимі, набирає сили "ефект доміно": одне порушення тягне за собою наступне — адже треба якось виправдати попереднє. Може, хтось з чиновників вже й не радий, що зробив першу помилку, але визнати цей факт – ні за які гроші! (Див. Принцип безвідповідальності – п.2).

Такий звичай невідворотно навіть мізерне півгодинне питання перетворює на товсті папки "вхідних" і "вихідних". Справи йдуть, контора пише... за рахунок тих самих платників податків, з яких знущається система. На утримання **такої** влади не вистачить навіть бюджету США.

5. Права людини?

"Права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави." Ст.3 Конституції України. Ця стаття, як і більшість інших, не знайшла жодного підтвердження в ході експерименту. Нагадаю, що у стосунках з державними установами пересічний українець має **тільки**

один засіб розпочати спілкування – подати звернення (заяву, скаргу). Що далі?

А. Відповіді він може не отримати взагалі (протягом року таке траплялося тричі). В такому разі державний орган фактично перебирає роль мовчазного сфінкса. Він апріорі, без розгляду питання, позбавляє особу правового захисту (Див. ст.3 Конституції.)

Б. Якщо громадянин виявиться настирливим і обізнаним із своїми правами, починає стукати у всі двері, він має шанс відповідь отримати. Але, не відповідь, яка має бути "обгрунтованою" (ст.40 Конституції), а папірець без змісту (чотири випадки протягом року).

В. Відповіді обгрунтованої (як вимагає ст.40 Конституції) в ході експерименту не отримано жодної.

А і Б стосується також прокуратури, а Б – районної держадміністрації.

6. Суд - третя влада?

Позови пересічного громадянина ("маленького українця") судами не задовольняються, якщо відповідачем виступає державний орган (установа). Суди всіх інстанцій, як правило, відмовляють громадянину - всупереч Конституції, законам України та її міжнародним зобов'язанням.

Отже:

- Немає сенсу звертатися до суду за захистом своїх прав, якщо відповідачем по вашій заяві буде державна установа чи VIP-персона, а Ви не можете чи не хочете кинути на шальки "терезів правосуддя" позаправових аргументів.
- Якщо звертаєтеся до суду, вживайте всіх доступних заходів, щоб виграти справу у першій інстанції.
- Розпочинаючи судову справу, будьте від самого початку готові пройти всі інстанції – аж до Європейського суду з прав людини.

Частина II

Альтруїстичне покарання (LIFE STORY)

-1-

АВТОБІОГРАФІЧНІ ЕКЗЕРСИСИ

1.1. Коментарі до джерел

Мала батьківщина.

Народився 1947 року в місті Горлівка Донецької області (Додаток №1). Місто – суто промислове, людства близько 300 тисяч. З десяток шахт, машинобудівні та хімічні заводи, ртутний та доломітний комбінати і т.п. Перший заклад вищої освіти - педінститут іноземних мов – переїхав з Білої Церкви наприкінці 50-х. Потім відкрили вечірній філіал Донецького політехнічного інституту, який згодом реорганізували в стаціонар. Зараз - Автодорожній інститут.

Сім'я.

Батько працював спочатку у сфері постачання, потім – термістом на заводі. Мати працювала продавцем у системі "Союздруку". Батьки приховували від нас, дітей, той факт, що під час колективізації їхні сім'ї були вигнані із сільських домівок.

Вдома передплачували газети і пару журналів. Відповідно і я з дитинства читав періодику – радянську, звичайно. А вона безупинно доводила, що ми "попереду всієї планети". Досить переконливий вигляд мали такі аргументи, як перемога у Вітчизняній війні (визволителі Європи!) і створення соцтабору, перший радянський супутник і перший космонавт, а також ракети і ядерні бомби, яких вже боявся весь світ. До того ж, батьки погоджувалися, що вони ще ніколи не жили краще, ніж в 60-х.

Вразило "розвінчання культу особи Сталіна" в 56-му: помилки виправляються, репресованих реабілітують,

справедливість торжествує, наш державний устрій – самий прогресивний. Я так цілком щиро (з ентузіазмом!) досить довго і вважав. Свою роль відіграв і той факт , що батьки не заважали школі виховувати нас відповідним – однобічним – чином.

Мабуть саме тоді відбувалося те, що згодом я визначив як *"кисневе отруєння відлиги":* свідомість (і підсвідомість?) жорстко зафіксувала святу і вперту упевненість, що наша держава найкраща в світі, що радянська людина має чинити по правді, за законом, що жити чесно потрібно і реально доступно.

Навчання.

У школі навчався з інтересом. Улюблені дисципліни - історія та географія. В технікумі викладач російської літератури наврочив: "У вас, Тертичний, гострий язик – будете мати клопіт..." (Додаток №1)

1.2 Пластичність у пристосуванні

"Наша здатність пристосовуватися, погоджуватися з усім – одна з найбільших загроз існуванню людства.

Істоти, що мають досконалу пластичність у пристосуванні, не можуть мати при цьому сталих моральних засад."

Станіслав Лем, "Голос неба".

Інша професія: навіщо?

На шахті досить швидко здружився з Євгеном П-ком. Обом не подобалася атмосфера брутального хамства, адміністративного та емоційного насилля. Хотілося чогось іншого. То ж, зазирали до всіляких лекторіїв, курсів, клубів. Якось, в пошуках цікавого записались до вечірнього "Університету громадських кореспондентів" при міській газеті "Кочегарка". Редакція вабила Євгена, головним чином, можливістю використати літературні здібності, мене ж - втручанням преси у суспільні процеси.

Заляканість людей, генетичний жах перед владою, викликав протест. Я був, як то кажуть, неляканим, і тому, частенько намагався продемонструвати: не такий страшний чорт. Один з таких викликів приніс дещо несподівані наслідки...

Зараз важко це уявити, але за тих часів практично ніхто з пасажирів не наважувався спитати посвідчення у контролера міського транспорту. Бо він уособлював державу, а з нею краще не заводитися. Бо стосовно особи в імперії завжди діяла тільки одна презумпція – винності. Аж ось два молодики в автобусі у

відповідь на вимогу "пред'явити квитки" попросили контролера показати посвідчення. Замість посвідчення отримали погрози доставити до міліції, на що з азартом погодилися - бо їхали вже з роботи додому, білети були в кишенях, і час на закінчення пригоди мали.

Можливо, хлопець просто забув посвідчення (бо ніхто ніколи його не запитував), можливо вирішив хизуватися - не знаю. Але після нашого з Євгеном фейлетону в міській газеті контролера звільнили - хоч навряд він був найгіршим.

Пізніше я довідався, що жорстка реакція була наслідком принципу дієвості радянської преси. Жодне критичне зауваження на сторінках не дозволяли залишати без відповіді і без "вживання заходів". І це на людей справляло відповідне враження.

Сам я про ті "принципи" початкові уявлення отримав саме в редакції. А головне, втішав результат: все місто упевнилося, що контролер - то ще не держава, а хамство – не краща форма спілкування.

Випадок зробив свою справу: газета (і я в газеті) може робити щось реальне в подоланні страху. А саме у здоланні "держстраху", приниженості людини я чомусь ("кисневе отруєння відлиги"?) бачив свій громадський обов'язок, можна навіть сказати - покликання.

Літератури в Горлівці завжди було обмаль: то я звернувся листом аж до Москви - в журнал "Рабоче-крестьянский корреспондент". У відповідь отримав поради та пропозицію написати до журналу свої думки "про життя", що і як читаю і т.п. Написав – надрукували (№5 1969р.). Заголовок тієї, досить наївної за змістом, публікації: "Вивчайте життя – вивчати його цікаво".

Так формувалося рішення: отримати освіту журналіста. Але сідати на голу стипендію в стаціонарі не хотілося. Тому і вступили ми з Євгеном у червні 1969 року саме до заочного відділення: в географічно найближчому журфаку – Ростовського університету. За принципом: розпочнемо, а далі побачимо.

Як я не став редактором

Цікавим методом "вивчення життя" стало штучне загострення стосунків, свідоме та напівсвідоме створення "моделюючих ситуацій". Те, що М.Алексеєв згодом визначав

"...не стільки адаптації суб'єкта до середовища, скільки адаптації суб'єктом середовища до себе".

Доля була до мене прихильною, я ж до її подарунків ставився легковажно. Наприклад, вже за два місяці після вступних екзаменів до університету я став редактором шахтного тижневика "За передовий досвід": попередник терміново звільнився, бо виїхав на навчання. На цій посаді можна було спокійно просидіти аж до пенсії, як і робили більшість колег.

Так ні – треба було знову відзначитися. Хоч і став напередодні членом партії, запросили мене до її лав, як і мільйони інших, на роль комуніста-статиста: як виробничника і комсомольського активіста. Писані обов'язки члена КПРС мене зовсім не обтяжували, а один з них навіть був конче цікавий - "розвиток критики і самокритики".

Тепер же, в ролі редактора, стосунки з владою вже ставали зовсім іншими – вступали до дії негласні правила для втаємничених. Їх намагалися подавати (і зараз намагаються) як взірець хороших манер, як ознаку апаратної вихованості. Мені ж це вважалося лише лакейським вишколом. Геть не хотів знати неписаних правил - не тому, що вони були неписаними, а тому, що неписаними правилами перекреслювалися писані - офіційні. Ненавидів лицемірство.

Отже, після звітної партконференції, на якій, зокрема, критикували секретаря парткому, газета надрукувала об'єктивний звіт: виходячи виключно з писаних правил. Не зважаючи, на той факт, що секретар залишився на своїй посаді - тобто моїм безпосереднім керівником...

Назавтра вранці терміново "вилучили з обігу" всі 4 тисячі примірників, які тільки-но рознесли, як завжди по кімнатах, де збираються робочі зміни. Це був перший і, наскільки мені відомо, останній в місті випадок "арешту" абсолютно легальної газети. Ну хто ж ще міг утнути такий жарт з партійним керівником!

Так мені і цього було замало - поїхав до райкому партії з примірником газети. До секретаря мене, звісно, не пустили, бо то була перша в районі особа. А інструктор довго не міг второпати, з ким має справу. Я абсолютно щиро доводив, що саме таким шляхом – критики та самокритики - можна і треба покращувати суспільні стосунки: адже саме цей шлях сповідували офіційні закони, статути і постанови.

Інструктор довго бігав консультуватися, а потім повідомив: райком до мене претензій не має (ще чого!), а секретарю парткому "вони все роз'яснять". Поки повертався на шахту, "арешт" зняли, газети винесли з кабінету секретаря, і всі примірники вмить розмели читачі - вперше і в останнє в історії цього видання. Там не виявилось нічого надзвичайного: бо вся "крамола" займала три чи чотири абзаци досить стриманих докорів на адресу секретаря парткому.

Проте, і цього "хуліганства" мені було замало – бо моделював до максимальної глибини: подав відповідну публікацію і в "Кочегарку". Редактор залюбки поставив критичний матеріал: вже давненько не наважувались критикувати керівника партійного комітету - бо всі давно і назавжди були навчені. Але я навчався мистецтву пристосування занадто важко і дуже повільно.

Головним, як на мене, ефектом став факт прецеденту, а потім ще й розголосу. Виходить, вже можна друкувати критику на партійного керівника? І автора навіть не звільнили? Більш за те - секретар парткому, який було заарештував номер, змушений відступити?

...Усунули мене дуже спокійно і спритно. Коли прийшов час їхати на зимову сесію до університету, прийшлось передати справи редактору газети сусідньої шахти. А як повернувся, повідомили: нашу газету Донецький обком партії вирішив припинити - у зв'язку з об'єднанням двох підприємств в одне. Отже, я повернувся на свою виробничу дільницю.

Так я не став редактором.

І добре – бо з редакторської посади я вже не перейшов би на стаціонар.

Переходи з перельотами

За два роки я впевнився, що преса – це справа для мене, але від заочного навчання навряд отримаю пристойну освіту. Перейшов на денне відділення, почав надолужувати. Через два семестри здав сесію на "відмінно" і отримав 25 відсотків доплати. Тепер стипендія складала 50 рублів, і їх майже вистачало на студентське годування – з урахуванням картоплі з дому: 4 години "швидким" поїздом.

Тема першої курсової роботи - "Сатирична маска в російській публіцистиці" (В оригіналі - «Сатирическая маска в

русской публицистике») Результат сподобався керівнику, і він висунув роботу на студентську наукову конференцію, запропонував продовжити у цьому напрямі. То я зробив ще дві курсові, і відтоді вже не мав клопоту з дипломом (Додаток №2). Поки мої друзі проходили виробничу практику, збирали матеріали і писали дипломи, я весь п'ятий курс працював на повну ставку кореспондента – 140 рублів плюс гонорар.

Все було би добре, якби не лекції: їх ще кілька місяців читали в Ростові, а роботу я знайшов у Донецьку. Протягом тижня заняття розподілили на три дні: понеділок – середа – субота. Отже, у п'ятницю ввечері, після закінчення робочого тижня, я хутенько тролейбусом до аеропорту – і за 40 хвилин – посадка в Ростові. Суботу і понеділок – в аудиторіях, ввечері – до аеропорту, а у вівторок зранку – на роботі в Донецьку. (Студентський - за півціни - авіаквиток коштував 2 рублі 50 копійок.)

Ціла купа прецедентів, або яка у "гласності" глибина?

"О, ясна сила вільного веселого слова!
Вона в тому і виявляється,
що всупереч страху його раптом промовляють."
Хтось із людей порядних

З 1985-го року працював власним кореспондентом "Робітничої газети" по Київській і Чернігівській областях. Редактор Микола Ш. був цілком задоволеним моїми результатами. Вже наступного року висунув мене до нагородження Премією Союзу журналістів СРСР і орденом "Знак пошани" - за "чорнобильські" репортажі та знімки під аварійним реактором і навколо нього в травні 86-го.

Посада власкора надавала великі можливості: адже журналіст був представником газети ЦК КПУ на всю область, а то й на дві – як у мене. Багато моїх колег подружилися з місцевими керівниками та "повирішували" всі потрібні питання: від просторої квартири у обкомівському будинку до дачі, автомобіля, влаштування дітей до кращих інститутів і т.п.

Я ж, на відміну від більшості, власкорівські повноваження використовував за прямим призначенням: місцеві новини в будівництві "розвинутого соціалізму" та громадський (точніше

– компартійний) контроль за місцевим керівництвом. З відповідним розголосом на всю Україну. Тому і стосунки з більшою частиною керівників у мене "не складалися" – адже майже всі вони порушували закони. І вся різниця полягала у ступені жадібності і спритності: хто був не занадто пожадливим і досить спритно "ховав кінці", міг жити спокійно.

Якось я "витяг на сонечко" одного із знахабнілих начальників, за якого заступився ніхто інший, як перший секретар Київського обкому (посада, яка аналогічна нинішньому голові обладміністрації) Григорій Ревенко. Мало того, що він був "перший" - так ще й давній знайомий (з часів комсомолу) самого генсека Михайла Горбачова. Секретар звинуватив мене в некомпетентності, зажадав взірцевого покарання та публікації спростування. Редактор трошки злякався, але вибачатися не поспішав і послав на перевірку свого заступника. А коли впевнився, що кореспондент не помилився, так зрадів, що звелів публічно дати відкоша "першому" ("Після скарги", "РГ" від 17.08.86).

То теж був прецедент. В 1986-му Україна такого ще не бачила, і реакція стала відповідною: невже і у нас можна – першого секретаря обкому? Це потім вже, через три-чотири роки, деякі з редакторів "знахабніли" аж до критики ЦК. (Що не завадило їм поставити на перших полосах всі накази ГКЧП в серпні 91-го: бо знову трошки злякалися.)

Та ось оголосили політику гласності – золота пора прецедентів та моделювання ситуацій. Серія відряджень за найгострішими листами читачів принесла такий волаючий фактаж, що описати неподобства - залишалося справою техніки. Листи (як і спроби спростування наших публікацій) пішли лавиною. Жити стало веселіше.

Проте, "недовго музика звучала": вже від початку 1988-го у Києві розпочалося гальмування. Все частіше мої матеріали залишалися на столі у шефа, не доходячи до полоси, все менше давали відряджень - щоб бува ще чого не накопав.

В офіційній Україні все було заблоковано (шеф – голова Спілки журналістів!). Отже на початку 1989 року після марних спроб поновити "критику і самокритику" на сторінках "РГ" звернувся за допомогою до ліберальнішої Москви, в журнал "Журналіст". Ось тут і згодилася моя незаплямована репутація:

адже, на відміну від більшості колег, я ретельно виконував всі писані правила, у тому числі - вимоги програми, статуту і рішення Політбюро.

Заголовок поставив простий: "Як я втратив спільну мову з редактором". При тому, що всі добре розуміли: спільність позицій чесні журналісти втратили не стільки з редакторами (хоч і з ними теж), як з керівництвом українського ЦК. В статті легко довів (бо фактажу – через край), що мій редактор (читай ЦК) не підтримує політику Політбюро ЦК КПРС на розвиток гласності і демократизації в країні.

Максимум, чого можна було тоді дозволити в компартійному виданні, то поставити риторичне запитання: "Чого варта гласність, якщо її можна вмикати і вимикати в надрах апарату?" В "Журналісті" добре розуміли езопові вправи, і знали, що зовсім не про редактора йде мова, тому довго зволікали та радилися. А згодом, публікуючи статтю (№6, 1989р.), зробили примітку: мовляв, погляди членів редколегії щодо публікації розділилися мало не навпіл, рішення "за" прийнято лише незначною більшістю голосів. Така собі подушечка під сідницю.

Читачі з України відгукнулися на статтю. Проте, серед дописувачів не виявилося жодного з Києва взагалі і з "Робітнички" зокрема. Редактор зробив вигляд, що не бачить і не чує, а тим часом продовжив "пресування".

Зупинятися на півдорозі як завжди, не хотілось, і наприкінці року написав другу статтю. В Москві, як і в Києві, добре розуміли, що ЦК КПУ намагається просто "замовчати" конфлікт. І вирішили зруйнувати цю конструкцію - піднести нібито локальну ситуацію "у одній з редакцій" на найвищий щабель. Журнал подав мій рукопис до "Правди" – на той момент вона отримала (на короткий час) вигляд майже демократичного видання.

Таким чином, з категорії внутрішньоцехової дискусії публікація "Рабочая" против рабочих" (Додаток №3) перетворилася у пряме звинувачення українським ортодоксам – та ще 7-мільйонним приблизно (зараз точно не пам’ятаю) тиражем. Це була моя перша і остання публікація в "Правді". Зате ж яка - не міліметр, а то й навіть, не сантиметр шляху подолання "держстраху", наближення до свободи.

Тут вже ЦК КПУ відкинув позицію непричетності (немов "Журналіст" там не читали), і втрутився безпосередньо. Сам другий секретар ЦК телефонував головному редактору "Правди" з вимогою надрукувати спростування. На що отримав відповідь: надсилайте аргументи, а ми подивимося.

З аргументами, звичайно було сутужно, оскільки, я давно і завжди ретельно дотримувався (теж партійного!) принципу правдивості. Але розлютованість місцевої партократії зробила свою справу: до Москви (Політбюро ЦК, редакторам "Правди" і журналу "Журналіст", керівнику Союзу журналістів СРСР) надіслали гнівного листа-спростування за підписами п'ятьох журналістів "Робітничої газети".

Оскільки звільнити мене боялися (до відвертого беспредєла справа не дійшла), вирішили створити умови, щоб я сам пішов. Попередньо заткнувши рота, мене оббрехали в моїй же газеті – тій самій, де кілька років друкували і відзначали мої матеріали "за правду".

Редактор (можливо, з подачі ЦК) поставив "спростування" у своїй "РГ". Це теж тоді стало новим словом в журналістиці: спростування на статтю в центральній – поставити в своїй, місцевій газеті. Бо тут фактаж хто ж буде перевіряти, хто надасть слово опоненту?

(Дещо запізніле спростування на цей бруд зробили московські колеги: народний депутат СРСР журналіст В.Челишев, спецкор "Правди" С.Оганян і спецкор "Журналіста" С.Дубинська. Вони виїхали до Києва, ретельно переглянули всі наявні документи, переговорили з десятками київських журналістів, повернулись до Москви, і написали спільну статтю-звіт за результатами відрядження. Проте, на той час в "Правді", як і в ЦК КПРС, політична погода вже змінилася з "ясно" на "хмарно": статтю маринували в редакції півроку, а потім – вже під тиском депутатів-журналістів - передали до "Журналісту", який і виставив її в першому номері 1991 року. До речі – під новою рубрикою (теж прецедент) "Из непошедшего". (Додаток №4)

То ж "за власним бажанням" в квітні 90-го пішов з газети: "у зв'язку з тим, що консервативна лінія редакції перетворюється в реакційну, і я не маю бажання поділяти відповідальність за всі наслідки, що з цього витікають" - так написав у заяві. І так - цілком щиро - тоді вважав. Жодної езопівщини!

Демократична платформа і "Демократичний вибір"

В Києві на той час політику гласності витримували (всупереч вказівкам з ЦК КПУ) дві відомі газети: "Комсомольское знамя" та "Вечірній Київ". 4 січня "ВК" поставив мої нотатки "Не спізнитися б!" - з обгрунтуванням необхідності прискорити демократизацію компартії. 25 січня вийшла перша публікація про Демплатформу "Партія і демократія" (підзаголовок "Хроніка однієї конференції із суб'єктивними коментарями делегата").

Я виявився єдиним журналістом у складі українських регіональних делегацій на Першій конференції Демплатформи в КПРС (20-21 січня 1990 року в Москві) - то ж на мене природним чином впав "почесний обов'язок" писати про події, які замовчувала компартійна преса взагалі і "РГ" зокрема. Останньою із серії публікацій у "ВК" стала "Демплатформа: декларація оргкомітету" 24 серпня (Додаток № 5).

Таким чином, пішовши з "Робітничої газети", мав додатковий час на Демократичну платформу. В квітні, коли писав заяву про звільнення з компартійної газети, щиро вважав: через пару місяців, на 28-му з'їзді, запланованому на другу половину червня, КПРС може розколотися на "ортодоксів" і "демократів". Але наші сподівання виявилися марними, і в липні 90-го я вийшов з компартії (так і не отримавши догани навіть від Комітету партійного контролю при ЦК КПУ – бо я ж ретельно дотримувався Статуту...). Разом з однодумцями в Демократичній платформі ми влітку 90-го вирішили збудувати свою партію – парламентського типу.

А яка ж то партія без газети! Щоправда, на газету не спромоглися, то й зробили ставку на інформаційний бюлетень "Демократичний вибір", який мені доручили випускати методом "самвидаву".

Яку партію не будуємо, а все виходить КПУ...

На Установчому з'їзді Партії демократичного відродження 2 грудня 1990 року мене обрали головою Інформаційної ради – одного з чотирьох (!) суверенних органів ПДВУ. А ця Рада вже призначила мене редактором "Демократичного вибору". Звичайно ж, як і раніше – виключно на громадських засадах.

Нагадаю – ще не закінчився 1990-й. Тоді ніхто й гадки не мав, що монстр, якого ми розхитували, розвалиться усього за рік. Компартійна номенклатура ще контролювала всі процеси у суспільстві, хоч регулювання вдавалося не завжди. Після з'їзду ПДВУ минуло півтора місяці, і танки, які давили патріотів біля телевежі у Вільнюсі (січень 91-го) наочно продемонстрували, на що здатна ця влада. Люди все ще боялися, їм все ще треба було демонструвати, що свободу не дають – її треба брати.

Проте, регулярне фінансування навіть мізерного накладу бюлетеню лідери ПДВУ забезпечити не змогли, "ДВ" виходив раз на 1-2 місяці. І це була тільки одна ознака слабкості. Наші "вожді" стали закликати до централізації, тобто – до компартійних принципів.

Цей процес непокоїв тих, хто органічно не сприймав більшовицького духу. Ми з Юрієм Чеховим (один з фундаторів партії, доктор технічних наук з Інституту кібернетики) змушені були 14 червня навіть звернутися з листом "Тривожні тенденції" (Про симптоми більшовизму в ПДВУ) до делегатів II з'їзду партії. (Додаток №6).

Лист, проте, не дістав виразної підтримки на з'їзді. І я знову опинився серед меншості – у опонентах більшості тепер вже зовсім іншої партії. Не раз і не два виступав на засіданнях Координаційної ради, з публікаціями у "ДВ", але "процес пішов", і загальмувати потяг чи змінити напрям руху нам не вдалося.

Насамкінець, 19 серпня 1994 року четверо однодумців оголосили про вихід з ПДВУ у спільному листі "За останньою межею" в №26 "Демократичного вибору" (Додаток №7). В шапку випуску поставили цитату з Декларації ПДВУ:

"Ми усвідомлюємо, що політиці, не підпорядкованій вимогам моральності, нерідко легше перемогти у боротьбі за владу. Але вік її – короткий, а пам'ять про неї – прокляття."

Чому я став редактором

"Якщо ти такий розумний, що всіх критикуєш, спробуй сам зробити краще" – таке зауваження на свою адресу, могли би закинути мені щодо конфлікту з редактором, але – лише до початку 1991 року. В лютому вийшов перший номер нової газети "Контракт", де я сам став головним редактором. Дев'ять наступ-

них років вмістили більше, ніж тридцять попередніх. Але зараз – тільки кілька фрагментів.

А) Початок 1991 року

Агонія імперії. Прокуратура, міліція, суди ставляться до "різних там кооператорів і підприємців", як до класового ворога – з усіма відповідними суспільними та економічними наслідками. Отже...

"Газета "Контракт" та Київська міська колегія адвокатів ухвалили заснувати Товариство правового захисту підприємців. Основними завданнями Товариства стане створення сприятливого суспільного середовища для ринкової діяльності, гуманізація кримінальної політики..." ("Захистимо підприємців!" №13, 91).

Б) Травень 1992 року

За фасадом "розбудови незалежної держави" точиться розподіл власності серед вузького кола та споконвічне прагнення влади (виконавчої) отримати максимум повноважень і мінімум відповідальності.

"Якщо Президент щиро вважає (як багаторазово публічно запевняв), що ми сьогодні маємо незалежну демократичну Україну, то зрозуміло, що демократію Леонід Макарович уявляє як автократичне суспільство без незалежних судів і без вільної преси – тобто, без двох влад із необхідних чотирьох." ("Президент нервує" №17, 92р.)

В) Жовтень 1992 року

До розподілу власності залучають СБУ. "Контракт" друкує коментар з постскриптумом:

"Служба безпеки України, подібно до апостола Петра, вже тричі відхрестилася від свого сумно відомого батька – КДБ СРСР. /.../ з часом почали визрівати цікаві питання: що вони там роблять? Навіщо їх стільки? А перший заступник Генерального прокурора так прямо й сказав: слабкувато працюють хлопці. Одним словом, повіяло смаженим, і прийшов час продемонструвати, що "наші хлопці" недарма свій хліб їдять? Треба зробити гучний Процес?

А може, Президент і Верховна Рада знайдуть інше, більш корисне застосування могутньому кадровому потенціалу

спецслужби? Директорів саджати куди простіше і безпечніше, ніж ловити бандитів, здирників та їхніх підсобників в державних та правоохоронних органах..." ("Шиють директору "вишку", та тільки білими нитками. Зате чернівецькі чекісти при справі." №25, 92).

Аж ось українські підприємці навчились захищатися (головним чином хабарами), і преса у цьому інтимному спілкуванні з чиновниками стала зайвою. З 1994 року "Контракт" змінює тематику на юридично-конс'юмерську.

Г) Про честь і гідність, "третій сектор", та ціну свободи преси

"Широко відомо, що потужний конс'юмерський рух у всьому світі є невід'ємною складовою сучасної цивілізації. Не буде перебільшенням підкреслити, що відкритого, громадянського суспільства не може бути без надійного захисту прав споживача. В той же час рух на захист прав споживачів не може стати потужним без відповідного рівня споживання, належної правової бази, впливових засобів масової інформації. Однак, спроби Української асоціації споживачів та її регіональних організацій створити стабільні конс'юмерські ЗМІ протягом останніх років, на жаль, і досі не досягли успіху.

На такому тлі парадоксальним здається той факт, що приватний тижневик "Контракт", який раніше спеціалізувався на бізнесово-політичній тематиці, протягом року де-факто став єдиним регулярним друкованим конс'юмерським виданням в Україні. До того ж, працівники редакції готують і ведуть тричі на тиждень радіопередачу "Споживач" на першій програмі Українського радіо." ("Українська газета споживачів: парадокси досвіду" в збірнику "Тези виступів" Всеукраїнської конференції "Неурядові організації в умовах ринкової економіки: різнобіччя досвіду, проблем і перспектив", Київ, 19-21 вересня 1995 року.)

" Маркетингова фірма SC "DOM" проводила масове опитування аудиторії 35 київських видань, у тому числі і "Контракту". Так ми довідалися, що більше, як 40 відсотків наших читачів мають вищу освіту, і ще 28 — незакінчену вищу. Приємно, що освічені люди знаходять нашу газету корисною і цікавою. З усіх газет ми одержали найвищу (4,27 із 5) читацьку оцінку і максимальний (6,89 із 10) індекс читаності. /.../

За свободу слова в нашій країні доводиться дорого платити: працювати за трьох, а одержувати втричі менше, ніж у

підгодованих, кишенькових виданнях. От і виходить, що наше із вами свято — із сльозами на очах. Але сльози ці —зовсім не від досади за важку роботу, яка з кожним днем хоч на міліметр просуває суспільство до свободи і демократії, до влади закону і гідності особистості.

Наші сльози — це сльози радості. Радості за те, що ми вистояли, тоді як багато хто відступили або здалися. Сльози наші — і від сміху, коли ми пишемо черговий лист — номер газети — черговому "султану", якому ніколи невідома була ясна сила вільного веселого слова.

Так піднімемо келихи: за сльози — тільки від сміху, за нашу і вашу свободу!"

(Колонка редактора з нагоди 300-го номера "Контракта", 02.04.98. Додаток №8.)

І звичайно ж, не обійшлося без конфлікту з держпиками. Зокрема – з керівником Державного комітету з питань захисту прав споживачів. До редакції надходило багато скарг пенсіонерів щодо порушень їхніх прав на пільги у міському транспорті. "Контракт" провів розслідування, отримав підтримку Прокуратури України, профільного Комітету Верховної Ради, і звернувся до саме того центрального органу виконавчої влади, який повинен першим захищати всі законні права українських споживачів.

Проте, Держспоживзахист "умив руки", чим накликав гостру критику на шпальтах газети споживачів. У відповідь голова Комітету у кращих традиціях радянського чиновництва зажадав від редакції спростувати відомості, що "принижують честь і гідність державного органу". І отримав "спростування", у якому редакція поставила питання руба:

" Кому потрібен Комітет, що одержує гроші на захист споживачів, але робить прямо протилежне — виправдує правопорушників, що ущемляють наші законні права?

Здається, саме для таких ситуацій в українській мові є досить точне визначення: нашим салом та нам по мусалам.

Чи не сам Комітет або його керівництво своєю антигуманною політикою, у такому випадку, принижує честь і гідність — як українських громадян-споживачів, так і вищих керівників виконавчої влади в очах виборців?" (Додаток №9)

На це риторичне запитання (№52, 98) редакція отримала найбільш цікаву за весь час відповідь: в 1999 році Держспоживзахист було ліквідовано "в рамках адмінреформи".

-2-

ДОДАТКИ

Додаток № 1

23 січня 1986 р. м. Київ.

АВТОБІОГРАФІЯ
Тертичного Олександра Васильовича

Я, Тертичний Олександр Васильович, українець, народився 11 вересня 1947 року в м. Горлівка Донецької області.

Мій батько, Тертичний Василь Іванович, 1919 року народження, член КПРС, з 1939 по 1946 рік служив у Радянській Армії. Учасник Великої Вітчизняної війни, працював термістом на Горлівському машинобудівному заводі, помер 1968 року, похований в м. Горлівка.

Мати, Тертична Олена Олексіївна, 1927 року народження, зараз на пенсії, все життя прожила в Горлівці, у тому числі в 1941-43 роках, коли місто було на тимчасово окупованій території. Моя сестра Тертична Надія Василівна, 1951 року народження, живе в м. Кременчук Полтавської області, працює викладачем у медичному училищі.

Після закінчення восьмирічної школи №73 1962 року вступив до Горлівського індустріального технікуму, який закінчив 1966 року за спеціальністю "гірнича електромеханіка". 1965 року почав працювати практикантом гірничого майстра на шахті Горлівська-глибока (з 1969 року – шахта імені Ю.Гагаріна). Пізніше переведений гірничим майстром, а з 1967 року – машиністом бурильного станка на тій же шахті.

1969 року вступив до заочного відділення Ростовського державного університету за спеціальністю "журналістика", а 1971 року перейшов до стаціонару, який закінчив 1975 року. За розподіленням направлений працювати до Донецького відді-

лення ТАРС-РАТАУ, де працював кореспондентом, потім старшим редактором. У 1979-81 роках вчився у Вищій партійній школі при ЦК Компартії України, звідкіля був направлений завідувачем редакцією промислово-економічної інформації РАТАУ в Києві. З вересня 1985 року – виконуючий обов'язки власного кореспондента "Робітничої газети" по Київській і Чернігівській областях.

З 1962 по 1971 рік був членом ВЛКСМ, з 1969 року – член КПРС. Член Союзу журналістів СРСР.

Моя дружина, Тертична Людмила Василівна... працює бібліотекарем в школі №235. У нас двоє дітей/.../ Батько дружини/.../ Мати дружини/.../ким працює, де проживає. Сестра дружини/.../ким працює, де проживає. Брат дружини/.../ким працює, де проживає.

За кордоном родичів не маємо. Під судом і слідством ні я, ні моя дружина, а також наші родичі не перебували.

Домашня адреса/.../
Підпис.

Додаток № 2

САТИРИЧНА МАСКА В РОСІЙСЬКІЙ ПУБЛІЦИСТИЦІ

Дипломна робота Олександра Тертичного

Кафедра історії журналістики Ростовського державного університету

1975р.

(витяги)

З російської переклав автор

Маска спонукає критично ставитися до формальної оцінки предмета, яку вміло дискредитує автор.

Читач повинен робити «самостійні» висновки, які зумовлені автором, але формально в тексті не відображені. Використання маски, очевидно, один із способів «дотепною манери писати». с.13

/…/

У подібних випадках автори використовують іншу особливість маски в досягненні комічного ефекту. Вона заснована на іронічному роздвоєнні позиції автора на образи маски і власне автора. При цьому перший образ (маска) майже затуляє другий (автора).

Виявити це «майже» можуть лише читачі з досить високим загальним і літературним

рівнем розвитку. Деякі з читачів «Телескопа» (разом з одним з головних героїв фейлетону графом А.А.Орловим) «заступництво» Ф.Косічкіна за Орлова сприйняли за чисту монету. Тим більше задоволення отримали інші читачі, які розгадали нескладну літературну шараду. с.16-17

/…/

Вочевидь, авторам вдалося створити реальний образ чиновника з національними рисами характеру. Рисами, які в дещо трансформованому вигляді зустрічаються і зараз, більш як за сто років після «народження» К.Пруткова.

Якщо його літературні пародії вже не мають «підгрунтя» (об'єкта критики), то пруткови-чиновники у нас ще зустрічаються. Як і їхній знаменитий попередник, вони ще намагаються придбати славу і «простим хотінням примусити суспільство дивитися прутковськими очима і думати прутковским розумом», а з кар'єристських устремлінь деколи слідують прутковському правилу: « якщо Нік. Павл. накаже мені бути акушером, я завтра ж буду акушером ».

с.67

/.../

Властивості і можливості прийому свідчать про великі потенційні можливості маски, які можна реалізувати в радянській пресі.

с.71

Додаток № 3

"РАБОЧАЯ" ПРОТИВ РАБОЧИХ

Газета «Правда» 27 марта 1990г.

Автор этой публикации, собкор украинской республиканской "Рабочей газеты", выступал в "Журналисте" в прошлом году. В статье "Как я потерял общий язык с редактором" А. Тертычный рассказал о причинах разногласий со своим шефом: факты зажима критики и телефонного права, прикрытие провалившихся местных руководителей, командные антидемократические методы руководства коллективом под прикрытием разговоров о гласности и демократизации. Со дня публикации прошло восемь месяцев. Что изменилось в стиле руководства "Рабочей газетой"! Ничего, считает автор публикации в "Журналисте".*

- Вы рабочая газета или газета ЦК?- такой неожиданный вопрос услышал мой коллега, корреспондент "Рабочей газеты", после выступления с критикой союза шахтерских стачкомов. Напрасно он пытался объяснить, что вместо разделительного "или" надо ставить соединительный союз "и".

- Что тут непонятного? - сказал, узнав об этом эпизоде, редактор Н. Шибик на очередной летучке. - Мы - "Рабочая газета", газета ЦК Компартии Украины. Очень просто.

Просто? Давайте откроем глаза и признаем то, что давно вызывает недоумение многих читателей: позиция "Рабочей газеты" все чаще не соответствует ее названию.

Вот и в осенних публикациях о стачкомах наша газета фактически выступила... против рабочих.

Ни у кого не вызывает сомнения факт: в стачкомы вошли в большинстве своем подлинные рабочие лидеры. Нравятся они кому-то или нет, удобны ли для общения - другой вопрос. Люди из забоя, понятно, не больно искушены в экономике и политике -' прекрасная возможность Для партийных комитетов научить, убедить, удержать от ошибок истинных, а не мнимых представителей рабочего класса.

Как же повели себя партийные работники, которых пригласили на учредительную конференцию регионального союза9 Традиционно: отмолчались, от диалога ушли.

Выходит, местным партийцам под силу агитировать только послушных, ершистые не по плечу? Вот бы республиканской газете и задать вопрос: почему партработники оказались не на высоте?

"Рабочая газета" своего мнения не высказала, зато предоставила одному из отмолчавшихся товарищей (в соавторстве с собкором) целую полосу под тревожным заголовком. "Союз стачкомов жаждет власти?" Все стачкомы, сообщалось в статье, объединились в том, что забыли первоначальные цели забасткомов. Но дальше цитируются документы союза, которые опровергают это обвинение "Не создает ли РССКД свою наемную армию?" - спрашивают авторы. Автоматически считая ответ положительным, патетически восклицают: "И за счет чего? За счет детсадов, путевок, спорта - социальных нужд шахтеров".

Конечно, в текстах декларации и устава, принятых конференцией, были несообразности и некоторые завихрения.

- Да разве это по-честному? - возмутились после публикации "РГ" рабочие. - Ладно, мы чего-то не понимаем, так объясните!

Письмо трех членов стачкомов газета все же вынуждена была напечатать. И оно убедительно отмело обвинения первой публикации. Но, как ни странно, наш редактор остался уверен в ее правоте. И высказался так. "Именно таких публикаций не хватает нашей газете". Не поколебало Н. Шибика и то, что в редакцию пришло немало возмущенных шахтерских писем. Увы, только избранные увидели свет на страницах газеты, причем в обрамлении откликов, безоговорочно поддерживающих авторов первой публикации.

Похоже, и сам редактор уверовал в очередную иллюзию, хотя ее развеяли своими публикациями "Социалистическая индустрия", а потом и "Правда". Центральные газеты тоже не все на веру приняли, достаточно критически оценив порой опрометчивые действия стачкомов Однако публикации наших московских коллег пронизаны стремлением понять новых рабочих лидеров, а не пинать их огульно, как сделала "Рабочая газета". Обидно признавать, что не моя газета заметила глубинные причины недовольства шахтеров, их нервной готовности

возобновить забастовку. Ведь при всей важности для горняков условий труда и размеров заработка протест продиктован чувством собственного достоинства - тем самым возвышением личности, без которого перестройка немыслима. "Годами в горняцких коллективах правила властная рука. Исподволь утверждалась не столько сознательная дисциплина, сколько власть страха. Боязнь потерять премию, 13-ю зарплату. Выслугу. Об этом с болью говорят едва ли не в каждой нарядной" ("СИ", № 228).

Летняя стачка сбросила было с шахтерской души бремя страха. Но тут со своей оценкой событий выступила "Рабочая газета". И потребовала упразднить забасткомы, аргументируя это так: "... добившись подписания соглашения с правительством, передав власть, стачкомы исчерпали функции, давшие им имя", Что соглашения еще не выполнены, нашу газету не смущает Как и тот факт, что только в стачкомах шахтеры впервые почувствовали реальные гарантия защиты своих интересов, своего законного права на равных говорить с любым начальником.

Другое дело, что забастовка - опасное оружие Обращаться с ним надо чрезвычайно осторожно и обязательно в рамках закона - этому, видимо, и следует учить новых рабочих лидеров. А мы их просто попытались поставить вне закона. Сработала застойная привычка командовать сложнейшими социальными и психологическими процессами - типичная иллюзия вчерашнего дня.

Вчера и позавчера было, к сожалению, так Но не сегодня...

На словах-то "все путем": наша газета неустанно призывает к инициативе и демократизации, но.. лишь в тех рамках, которые считают возможным местные власти. А вот если за рамками - извините! Как смели шахтеры без разрешения создать региональный союз" стачкомов? Власти захотелось? А еще чего?

Как же дошли мы до жизни такой7 "Рабочая" - против рабочих. С какого боку ни смотри, получаешь одно: сработала принятая во многих газетах абсолютная власть редактора. Ведь конфронтационную направленность статьи против стачкомов осудили на летучке многие сотрудники редакции. Почему ж было не обсудить статью до публикации? Можно бы избежать

многих перехлестов, которые простительны работавшим в горячке авторам, но не газете, политической трибуне партии.

У нас, к сожалению, такое не принято. Редактор целиком полагается на свой личный опыт и не желает учиться даже на собственных ошибках.

Пример тому - поиск врага в союзе стачкомов. Явная потеря престижа газеты, подрыв доверия у читателей.

- Мы - газета ЦК,- твердит редактор - И должны проводить линию ЦК, защищать позицию ЦК...

Давайте присмотримся к этому аргументу Единственная грань между партийным и антипартийным в печати, по Ленину, определяется партийной программой и тактическими резолюциями партии. Откроем материалы XXVII съезда КПСС, XIX партконференции - в частности, резолюции о гласности, о борьбе с бюрократизмом.

Соответствует ли этим резолюциям позиция "Рабочей газеты" по ключевым задачам партийной печати7 Первое - анализ работы партийных организации республики" первичных, районных, городских, областных. Все знают, что большинство из них опасно отстало от процессов обновления: достаточно вспомнить весеннюю камланию по выборам народных депутатов, растущий выход коммунистов из партии. Полистайте подшивку "Рабочей газеты" - ничего об этом на ее полосах нет.

Раздраженный народ бурлит по поводу привилегий руководящих работников В "РГ" никаких признаков возмущения - ограничиваемся критикой кооператоров да торговых работников.

По многим позициям "РГ" оказалась в хвосте перестройки Так мы и идем впереди всех. по лестнице, ведущей вниз.

Этой самоубийственной дорогой нашей и многим другим газетам придется идти, пока не будет демонтирован ржавый механизм руководства партийной печатью, коллективами редакций, которые стали звеньями командно - административной системы Той самой, что пытаются сегодня демонтировать здоровые силы партии.

В такой системе все стоит на своих местах, все имеет свою перевернутую логику Начиная от назначения на редакторский пост человека, чья первейшая доблесть - вовсе не профессионализм и порядочность, а послушание. Все остальное желательно, но потом, во вторую очередь.

Наша "Рабочая газета" - типичное тому подтверждение С приходом редактора Н. Шибик| газета, по мнению многих коллег-профессионалов. стала серой, отстала от жизни, Три года мы теряли подписчиков. И именно в эти годы акции нашего редактора неуклонно шли вверх сначала получил председательское кресло в Союзе журналистов Украины (а с ним престижные командировки в США и Японию), потом делегатский мандат на XIX партконференцию, значок народного депутата СССР.

Депутат от Союза журналистов, между прочим, не получил мандата от первичной организации Нас в редакции никто не потрудился спросить, годится ли такой человек на роль депутата А вдруг да мы бы сказали:

"Нет"? Мы-то его хорошо знаем - в отличие от тех, кто проголосовал за него на пленуме Союза журналистов СССР.

А. ТЕРТЫЧНЫЙ.

Собкор "Рабочей газеты" по Киевской и Черниговской областям.

Украинская ССР.

Додаток № 4

ПОЗИЦИЯ НАПРОКАТ

Журнал «Журналист» №1, 1991г.

Автор статьи "Как я потерял общий язык с редактором" собкор украинской "Рабочей газеты" А Тертычный ("Журналист" № 6, 1989 г.) писал о принципиальных расхождениях с редактором Н. Шибиком По мнению автора статьи, далеко не перестроечная позиция редактора накладывает отпечаток на позицию республиканской газеты. В послесловии "Журналиста" читателям предлагалось высказать свою точку зрения на затронутые проблемы.

Десятки писем-откликов пришли в редакцию после публикации, часть из них мы также напечатали в журнале Однако никак не отреагировали на статью своего коллеги коллектив "Рабочей газеты" и сам Н. Шибик. Вот почему автор вернулся к волнующим его проблемам и написал вторую статью "Рабочая" против рабочих" - она увидела свет в полосе, подготовленной "Журналистом" для "Правды" весной 1990-го На этот раз руководство "Рабочей газеты" на публикацию отреагировало. В несколько московских адресов была направлена статья "Рабочая". за рабочих", подписанная представителями администрации, партбюро, профкома редакции. Возражения в ней содержались серьезные - вот почему по поручению тогдашнего председателя правления СЖ СССР, председателя Совета Союза Верховного Совета СССР И. Лаптева выехала в Киев специально сформированная бригада для анализа фактов на месте Члены бригады выслушали мнение многих киевских журналистов, познакомились с документами.

Результат командировки - статья "Позиция напрокат", предназначавшаяся для публикации в "Правде". Однако прошло пять месяцев, а материал так и не был напечатан Тогда два народных депутата СССР сделали запрос о судьбе статьи "После рассмотрения материала в редакции, - ответили им, - было решено передать его в журнал "Журналист", учитывая, что первые публикации по "Рабочей газете" появились именно там и что журнал долгое время следил за развитием событий в коллективе этой газеты".

Публикацией статьи "Позиция напрокат" мы открываем новую рубрику "ИЗ НЕПОШЕДШЕГО". Под ней впредь мы предполагаем публиковать материалы наших коллег, не увидевшие света в других изданиях по принципиальным соображениям.

ПОЗИЦИЯ НАПРОКАТ

"Прошу уволить меня... в связи с тем, что консервативная линия редакции переходит в реакционную, и я не желаю разделять ответственность за все связанные с этим последствия..."

Заявление, написанное на имя редактора украинской "Рабочей газеты" Н. Шибика, - не демонстрация. Бывший собкор этой газеты А. Тертычный написал его по убеждению, осознанно, понимая, на что идет. По терминологии военного времени - вызвал огонь на себя.

Впрочем, не в первый раз.

Дважды, с интервалом в несколько месяцев, выступал он в центральных изданиях с тревожными статьями, и повод для тревоги был очень серьезный: "Рабочая газета", по мнению журналиста, стала терять обозначившиеся было перестроечные позиции. Виновником случившегося А, Тертычный считает своего бывшего редактора, который воспринимает газету как звено командно-административной системы. В этом вина Н. Шибика - в этом же и беда его, утверждает бывший подчиненный. И напоминает: Шибик много лет работал в партийном и государственном аппарате того времени, что не могло не сказаться на его позиции. Ладно бы это была только личная беда Шибика. Но когда позиция руководителя автоматически становится позицией газеты, это, по мнению Тертычного, удар по перестройке.

Вот в чем, коротко, смысл публикаций бывшего собкора "Рабочей газеты". Первая под названием "Как я потерял общий язык с редактором" ("Журналист" №6 за 1989 год) получила широкий резонанс, особенно много писем-откликов пришло с Украины. Рабочий из Херсона С. Темный: "Я подписчик с первого номера "Рабочей газеты". Но сегодня не могу пропагандировать ее своим друзьям и товарищам по работе- в последнее время в ней труднее найти материал, который заинтересовал бы рабочего. А ведь раньше каждый номер "Рабочей газеты"

зачитывали до дыр... С удовольствием читаю все выступления собкора Тертычного, правда, в последнее время в них чувствуется много недосказанного. Теперь, после выступления "Журналиста", понятно почему..."

Житомир и Полтава, Харьков и Донецкая область- адреса писем-откликов можно перечислять долго. Не написал только сам Николай Александрович Шибик. Как выяснится позже, не снизошел до откровенного разговора на страницах профессионального журнала. Вот почему в марте 1990-го собкор "Рабочей газеты" продолжил тему перестройки в редакции - на этот раз в "Правде". "Рабочая" против рабочих" - называлась эта статья. И опять редактор не посчитал нужным высказать свое мнение о затронутых в ней проблемах. Зато пятеро его подчиненных, представители редколлегии и партбюро, выступили с письмом-опровержением на страницах собственной газеты. В пику правдинской публикации оно называлось "Рабочая" за рабочих".

Достаточно сравнить две статьи: "Рабочая" против рабочих" А. Тертычного и "Рабочая" за рабочих" пяти авторов- и станет ясно: речь не просто о конфликте строптивого журналиста с руководителем издания. В непримиримое противоречие вступили позиции этих людей. Первый не просто упрям или несговорчив- он мыслит иначе, чем редактор. Два этих журналиста, каждый на своем месте, по-разному восприняли идеи перестройки и демократизации - вот почему эта крайне болезненная для обоих ситуация так типична для нашего времени.

Основным поводом для появления статьи "Рабочая" против рабочих" стала одна из публикаций периода прошлогодних шахтерских забастовок - "Союз стачкомов жаждет власти?". Впрочем, знак вопроса играл здесь роль декоративную. Собственный корреспондент "Рабочей газеты" в Донецке и партийный работник своеобразно оценили деятельность забастовочных комитетов, фактически потребовав упразднения забасткомов. Это была позиция, противопоставившая "Рабочую газету" тем самым рабочим, славные традиции которых она на протяжении многих лет исправно воспевала. Хотела того газета или нет, но она сама вбила клин между собой и шахтерами, поспешив налепить на их самодеятельные и полномочные организации сомнительные ярлыки, приписав им стремление захватить власть.

Это и возмутило А. Тертычного. Ссылаясь на публикации центральных газет, автор с горечью пишет: "Обидно признавать, что не моя газета заметила глубинные причины недовольства шахтеров, их нервной готовности возобновить забастовку. Ведь при всей важности для горняков условий труда и размеров заработка протест продиктован чувством собственного достоинства - тем самым возвышением личности, без которого перестройка немыслима..." Почему же Тертычный автоматически связывает негибкую позицию авторов статьи "Союз стачкомов жаждет власти?" с позицией редактора газеты? Ведь Шибик даже не подписывал в свет этот номер, тогда "на вахте" была его заместитель Э. Бабенко-Пивторадни. Да потому, что Шибик не скрывал своего удовлетворения этой статьей. На летучке он оценил ее так: "Именно таких публикаций не хватает нашей газете". И тому есть десятки свидетелей...

Можно, конечно, ссылаться на модный нынче плюрализм: если у двух авторов одновременно родилась такая оценка происходящего в шахтерском Донбассе, почему бы газете не предоставить им место на полосе? А что было делать шахтерам? Волна возмущения прокатилась 'о региону. Письмо трех членов стачкомов стало ее отражением на страницах "Рабочей". Но что такое письмо рядом почти с полосной публикацией о стачкомах- "агрессорах", где авторы, не стесненные размерами, могли по-своему препарировать каждый шаг, каждый документ нарождающихся органов рабочего самоуправления?

Народный депутат из Горловки Юрий Бурых прислал в редакцию статью, в которой попытался так же досконально, цитируя документы, доказать неправоту взбудоражившей Донбасс публикации. Однако места на страницах газеты не получил. Почему? Объяснение этого казуса было смехотворным: статья Бурых слишком большая,

ней двадцать страниц. Смешно было слышать это от журналистов-профессионалов, которых, не сомневаемся, не надо учить тому, как следует работать с рукописью и с автором. Думаем, даже начинающие наши коллеги знают, как это делается.

Напрашивается вывод: дело не в размере, а в содержании статьи, которая, опять-таки нетрудно предположить, оказалась неугодной кому-то "наверху". Создалось ощущение, что в иных случаях весомость публикации определялась не содержанием, а

размером, дабы, используя газетный жаргон, "кирпичом" огреть оппонента. Что же такого страшного было в статье шахтерского избранника, что заставило редакцию проигнорировать законное депутатское и человеческое требование? Думается, ответ на этот вопрос и содержится в статье Тертычного, опубликованной в "Правде". Отталкиваясь от шахтерской истории, автор громко, на всю страну, высказал сомнение в правильности позиции своей газеты, считая, что она взята напрокат из прошлых времен. Не только в частном случае с публикацией о стачкомах. Растет выход коммунистов из партии, но "полистайте подшивку "Рабочей газеты" - ничего об этом на ее полосах нет". "Народ бурлит по поводу привилегий руководящим работникам- в "РГ" никаких признаков возмущения" (цитаты из статьи А. Тертычного). "По многим позициям, - с горечью пишет автор, - "РГ" оказалась в хвосте перестройки".

Его оппоненты в редакции яростно опровергли это заключение. В ответе-опровержении "Рабочая" за рабочих" расклад такой: примерно четыреста строк посвящены собственной интерпретации событий, связанных с шахтерской историей, еще в ста строчках раскрывается, мягко говоря, непривлекательный облик бывшего товарища, бывшего собкора Тертычного.

Два примера из области доказательств. В опровержении авторы многозначительно пишут: "Не зря же запев

кой (статьи "Рабочая" против рабочих". - Ред.) стала кем-то сказанная или придуманная Тертычным фраза: "Вы рабочая газета или газета ЦК?" Непонятно, зачем было лукавить авторам опровержения - достаточно поднять протокол летучки и прочитать слова обозревателя: "В отделе писем раздавались звонки, и нас спрашивали: "Вы газета ЦК или рабочих?" Описывая в красках резонанс на статью "Союз стачкомов жаждет власти?", газета делает в скобках ремарку: "И, как говорится, попали в точку. Не зря же материал был перепечатан в местных газетах всех угольных бассейнов страны - от областных до многотиражных". Интересно, каким же это образом местные газеты, скажем, Кузбасса либо Сахалина получили в свое распоряжение украинскую республиканскую газету именно с этой статьей? И еще один курьезный факт: опровержение, как мы уже говорили, подписано пятью авторами, среди которых редактор Шибик не значится, а вот ремарка (причем не одна!)

заканчивается инициалами "Н. Ш.". Уши, как говорится, торчат...

"Неблагодарное все-таки занятие- ловить злопыхателя за руку: и тут передернул, и тут соврал". Эта цитата уже о самом Тертычном, который уличен в той части, где говорит о падении подписки на "Рабочую газету". А вот и нет, торжествуют авторы опровержения- "в текущем году подписка на "Рабочую газету" превысила цифры многих предыдущих лет". Правда, они умалчивают о причинах такого роста. Умалчивают о проведенной в прошлом году лотерее, когда номер подписной квитанции мог оказаться счастливым и "подарить" стиральную машину, дачный домик или даже автомобиль. Умалчивают и о серии публикаций во славу Союзпечати, которая так удачно совпала с периодом подписной кампании. И снова- в который раз! - захотелось спросить: к чему лукавить?

Этот и многие другие вопросы мы задали и самому Николаю Александровичу Шибику, и многим его нынешним подчиненным.

Увы, из всех разговоров в редакции сформировалось четкое убеждение: не революционную позицию газеты и ее редактора отстаивает "возмущенная общественность" - шла заурядная борьба за честь мундира. И в неравной этой борьбе использовались любые средства, в том числе и заляпывание грязью оппонента, который - подумать только! - осмелился иметь собственное суждение. Да еще вслух на всю страну сказал об этом. Правда, после этого ему пришлось уйти. Но, согласитесь, немалое мужество надо иметь, чтобы уйти по собственному желанию в никуда, имея жену с библиотекарским заработком и двоих детей.

Они были в разных весовых категориях- безработный журналист и всесильный редактор, в то время председатель республиканского Союза журналистов. В обеих своих ипостасях Шибик просто обязан поощрять, а не подавлять инакомыслие. Замечательно, когда делают газету разными руками. И совершенно неприемлемо, когда мнимое единомыслие закрывает дорогу на газетные полосы материалам нестандартным, непривычным. Ведь любой, самый прекрасный хор состоит из разных голосов, только сопрано либо альты, даже самые сильные, мелодию не вытянут. А Николай Александрович Шибик в данном случае, как и в некоторых других, "хормейсте-

ром" оказался неважным. И в результате потерял хорошего журналиста и человека. Да что там, объективно просто вытолкнул его из обоймы "Рабочей газеты".

И поэтому несколько настороженно восприняли мы рассказ Шибика о такой новации, как открытие на страницах "РГ" специальной рубрики "Журналистика: проблемы и заботы", где, как он подчеркивал, публикуются материалы и в защиту журналистов. В связи с этой "заботой" вспомнилось совсем другое: как председатель Союза журналистов Украины Н. Шибик помогал "топить" в разгар избирательной кампании редакторов Б. Деревянко и В. Карпенко, ставших тем не менее депутатами, как собственноручно отлучил от своей газеты житомирскую журналистку Аллу Ярошинскую ("но ведь она тогда еще не была народным депутатом", - сказал он нам). Как не откликнулся на приглашение участников пленума Киевской организации СЖ (две с половиной тысячи журналистов) выступить с отчетом о своей деятельности в качестве народного депутата от Союза журналистов СССР. "В течение 1989 года он так и не собрался к нам", - возмущенно сказал председатель Киевской журналистской организации В. Иваненко. А может, не хочет, а может, боится, как побоялся инакомыслия Александра Тертычного и Аллы Ярошинской?

Это истории нашумевшие, известные многим не только на Украине. А сколько еще "невидимых миру слез"? Сколько журналистов республики, обратившихся к председателю СЖ Украины Н. Шибику не за путевкой или материальной помощью - за моральной поддержкой, защитой от произвола редактора, не получили хотя бы формального ответа на свои обращения? Процитируем еще одно письмо- журналистки Марии Полищук из Луцка: "Шумит-бурлит вокруг перестройка, а в редакциях - тишь да застой... Как водрузили человека некогда в редакторское кресло, так и сидит удельным и бессменным "князьком". Однако было бы еще ничего, если бы такой "прораб перестройки" оказался лишь наполеончиком. А если крохобор? Если использует каждую возможность для наживы? Держись, если ты посмел затронуть его!.. Об одной журналистке, пострадавшей от произвола именно такого редактора, я написала лично Н. А. Шибику. Но от него ни ответа ни привета... Неужто "князь" "князя" оберегает от "неприятностей"?"

... Примечательной была последняя встреча в редакции.

- Вы неправым делом занимаетесь! - сказала нам решительно Эвелина Васильевна Бабенко-Пивторадни, боевой зам Николая Александровича. - Приезжает, видите ли, комиссия, выискивает недовольных... Ваша публикация- это пощечина газете, причем подлая, это свинство по отношению к редакции! Вы сознательно подрываете авторитет газеты, сознательно гробите коллектив...

Эвелина Васильевна еще раз вернулась к шахтерской истории, повторила все, что говорила в прошлый раз и что уже опубликовано в подписанном ею письме-опровержении. И про честь мундира "Правды" и "Журналиста" сказала, которые мы якобы приехали отчищать.

Молча и одобрительно слушал ее темпераментный монолог редактор Шибик. А в конце, помахав перед нами листом бумаги, скромно, но значительно сказал:

- Партбюро и редколлегия поручили мне выслушать вас и, если подтвердится ваша тенденциозность, послать в Москву телеграмму. Народного депутата мы упоминать не будем, а две фамилии назовем...

Узнаете "стиль и методы"? Да ради одной этой тирады стоило ехать в Киев. Она многое объясняет. Но, разумеется, не извиняет. Не извиняет тех, кто ничему не желает учиться, живет по правилам, взятым напрокат из безвозвратно, надеемся, ушедшего времени. А в "Рабочей газете" по старинке размахивают замшелой дубинкой монолитного "коллективного мнения", которая, как нам кажется, все еще сильнее ростков нового отношения к жизни, продемонстрированного А. Тертычным. Конечно, можно было бы здесь порассуждать о том, как это некрасиво. Но от этой печальной необходимости освобождают нас члены партбюро и редколлегии "Рабочей газеты", чье письмо-опровержение заканчивается прекрасными, на наш взгляд, словами: "Добро надо делать по-доброму. И уж во всяком случае - честно..."

Мы под этим подписываемся.

С. ДУБИНСКАЯ, спец. корр. "Журналиста",

С. ОГАНЯН, спец. корр. "Правды",

В. ЧЕЛЫШЕВ, народный депутат СССР, журналист.

Додаток № 5

ДЕМПЛАТФОРМА: ДЕКЛАРАЦІЯ ОРГКОМІТЕТУ

"Вечірній Київ", 24 серпня 1990 р.

"Ми повинні показати і роз'яснити всім, що наша організація – зовсім не частина КПРС, яка відкололась, а якісно інша партія, котра будується на принципово інших основах", - такий заклик, скидається на те, став лейтмотивом першого засідання республіканського оргкомітету для підготовки і проведення Установчого з'їзду Демократичної платформи України. Цю назву, виходячи з КПРС, узяли як робочу – до проведення з'їзду – прихильники Демплатформи, як і повідомив "ВК" за 27 липня.

Зрозуміле прагнення засновників нової партії дістанціюватися від КПРС: адже всі члени оргкомітету – колишні члени партії. З одного боку, вони визнають свою частку відповідальності за сваволю партократії щодо народу. А з іншого, ці люди не приймають огульних обвинувачень і лайки на адресу **всіх** комуністів. Вони, як ніхто інший, знають, що члени КПРС були (і є) всякі – чимало й таких, хто різною мірою і формою чинив опір конкретним проявам тоталітаризму і заробив аж ніяк не тепленькі посади і привілеї.

Поки платформа залишалась у КПУ, її прихильникам доводилося "поступатися принципами" заради компромісу з партійним центром – щоб заблокувати ультраконсерваторів і реакціонерів. Нині, коли активісти Демплатформи вийшли (і продовжують виходити) з КПРС, потреба в компромісах зникла. Оргкомітет дістав змогу (і постав перед необхідністю) запропонувати засновникам проект образу партії, яка відрізнялася б від усіх інших "лица не общим выраженьем".

Початкові "штрихи до портрета" були намічені в заяві оргкомітету в день його утворення – на установчому засіданні. Тепер прийнято своєрідний маніфест оргкомітету – проект Декларації.

На структуру і зміст документу значно вплинули пропозиції від регіональних організацій, інформація, з якої за

партклубівською ще традицією, почалось обговорення. Виявилося, що регіональнні оргкомітети Демплатформи уже створені в багатьох обласних центрах республіки. (В Києві регіональний оргкомітет веде реєстрацію щодня з 14 до 20 години в парткабінеті КПІ.)

За місяць на Україні зареєстровано близько тисячі чоловік, які погодилися з заявою оргкомітету і виявили бажання стати засновниками нової партії, що орієнтується на ключові принципи Демплатформи. Саме ці люди першими і почали конкретизацію образу майбутньої партії – поки що через листи і своїх представників в оргкомітеті. Продовження буде на регіональних установчих конференціях (вересень-жовтень), нарешті – на Установчому з'їзді (перша половина листопада).

Більшість засновників вважає, що партія має бути подібна до західноєвропейської соціал-демократії, природно, з урахуванням конкретики України. Виявилися також і прихильники ліберальної демократії. Оскільки їхні завдання на нинішньому етапі суспільного розвитку збігаються із завданнями соціал-демократії, це дає змогу лібералам у недалекому майбутньому діяти в Демплатформі України в рамках однієї з фракцій.

Учасники обговорення погодилися, що їх майбутня партія має прагнути до поєднання у своїй політиці трьох **рівноцінних** принципів: свободи, справедливості і солідарності. Такий шлях дає змогу народам всебічно розвивати і реалізовувати свої здібності – але, не залишаючи розвиток єдиною метою, дотримувати при цьому законів правди і совісті.

Декларація закликає створювати нову партію тих, хто відкидає насильство, хто визнає рівноправність людей, незалежно від їх вірувань, соціальної, національної чи іншої приналежності, хто виявляє терпимість до інакомислення.

Члени оргкомітету ознайомилися з інформацією про хід підготовки проектів Статуту і програмних принципів, організації випуску щотижневої газети «Демократичний вибір».

На засіданні Київського регіонального оргкомітету Демократичної платформи України, де були обговорені рекомендації республіканського оргкомітету, прийнято рішення провести

міські збори прихильників Демплатформи увечері 6 вересня, орієнтовно – у Червоному корпусі університету.

Олександр ТЕРТИЧНИЙ,
член республіканського оргкомітету ДП.

Додаток № 6

Київ, 14 червня 1991 р.

До регіональних організацій ПДВУ
Делегатам II з'їзду

ТРИВОЖНІ ТЕНДЕНЦІЇ
(Про симптоми більшовизму в ПДВУ)

1. Хто критикує Статут?

Партія демократичного відродження України (ПДВУ) стоїть перед загрозою інфільтрації компартійного, КПРС-івського духу. Ні, не про "соціалістичний вибір" чи "комуністичну перспективу" йде мова. Тривожить інше: методи роботи, ерозія внутрішньопартійної етики.

На зборах, засіданнях Координаційної Ради (КР) ПДВУ, в розмовах членів партії все частіше чутно такий мотив: ми програємо недостатньою організованістю, ми прийняли **занадто демократичний Статут** і тому отримуємо організаційно кволу, неефективну партію.

І ось вже член КР ПДВУ, співголова КР Київської регіональної організації Р. Гарбар стверджує, що партія, яку ми створили на Установчому з'їзді, не орієнтована на досягнення головної мети – злам пануючої тоталітарної системи. Ми абстрагувалися від реальності і створили партію **вже** демократичного суспільства (*див. "Демократичний вибір" №13*).

По суті цю ж тенденцію відображають пропозиції централізувати партійні структури. Член Наукової Ради В.Рижов (Харків): обирати "голову партії та трьох його заступників – з організаційної, науково-практичної роботи, з інформації та пропаганди". Співголова КР ПДВУ С.Лилик (Львів): сформувати Інформаційну Раду **при** Координаційній Раді.

Більше за те, практика внутрішньопартійних стосунків часом випереджає подібні пропозиції. Так, скажімо, деякі співголови КР ПДВУ вже давно – в пресі та на радіо – іменують

себе **співголовами партії**, і не реагують, коли звертаєш на це їхню увагу.

Або, наприклад, на засіданні Координаційної Ради ПДВУ 8-го червня головуючий О.Ємець висловив критичне ставлення щодо однієї з публікацій в бюлетені "Демократичний вибір", і запропонував редакції: хоч би зайшли порадитися, показали б текст перед здаванням до друку (!).

Якби подібна патерналістська репліка невмисно вихопилася у Олександра Івановича на Установчому з'їзді, ПДВУ напевне не отримала б досить доброзичливих відгуків незалежної та демократичної преси. Нагадаємо, що навіть правовірна "Правда Украины" оприлюднила тоді отриманий від Укрінформу об'єктивний, досить стриманий звіт про з'їзд.

Давайте подумки повернемося на сім місяців у минуле, до тієї зали, де проходив наш Установчий з'їзд. Згадаймо ту атмосферу доброзичливості, у якій протікала його робота, і той рівень етичної культури.

Рівень той чудово характеризує, зокрема, такий момент. Хтось з делегатів запропонував доповнити Статут розділом щодо стягнень членам партії. Головуючий О.Ємець заперечив:

- Які стягнення? Якщо парламентська фракція не задоволена діями депутата, йому повідомляють: "Фракція здивована". Цього досить.

Після вдалої і морально влучної репліки О.Ємця пропозиція делегата відпала сама собою.

Перш, ніж зайти до зали II з'їзду, давайте переглянемо ще раз Декларацію і Статут, заглибимося в суть. Принцип суверенності члена партії, свобода створення об'єднань (включно з фракціями), поліцентризм, самоврядування, - все це було новим, свіжим, а для багатьох і несподіваним. Але це (ми переконані) зміцнювало довіру і симпатії до нас, а у нас самих – почуття власної гідності, моральної повноцінності.

Проекти Декларації і Статуту народжувалися в палких суперечках, але при цьому ніхто не забував, що "всі думки мають однакову цінність" (А.Покроєв).

В суперечках перемагали не авторитети, а аргументи. До цих документів вкладено інтелект і працю багатьох наших товаришів. Ми вважаємо Декларацію і Статут значним досягненням нашої партії, її проривом до майбутнього України, яке ми разом взялися наближати.

2. Що пропонують критики?

Зрозуміло Статут партії можна і треба удосконалювати. Але при цьому ні в якому разі не можна дозволити, щоб зазнали шкоди його логічні засади: адже всі положення Статуту є прямими наслідками закладених до нього грунтовних засад, виводяться з них, як теореми з аксіом.

Що ж пропонують критики нашого Статуту?

В тім то й справа, що конкретних пропозицій (за винятком тих, які цитувалися вище) поки що не чути. Проте, більше, ніж досить, в наявності жорсткої критики Статуту - у намаганнях пояснити наші (свої?) організаційні невдачі похибками статутних норм. Тим більш важливо проаналізувати аргументацію та логіку таких критиків. Адже, якщо їхні конкретні пропозиції прозвучать лише на самому з'їзді, часу для обговорення залишиться надто обмаль.

Найбільш яскраво, послідовно і рішуче така аргументація викладена в статті Р.Гарбара, яка вже цитувалася вище. Ось її основні тези:

- "наше суспільство продовжує залишатися тоталітарним не тільки за зовнішніми ознаками, а й за способом мислення людей", яких "привчили цінувати, поважати силу",
- на боці наших політичних опонентів – "вимуштрувана організація (КПРС), всі засоби масової інформації, армія, органи держбезпеки, матеріально-фінансова база, а на нашій – лише "об'єктивна хода історії" (і тільки?).

Із цих посилань Руслан Борисович робить висновок: зламати тоталітарну систему спроможна партія, збудована на інших (ніж ПДВУ) організаційних засадах".

Які ж це засади? А ось:

- член партії має "добровільно делегувати їй частину своїх прав, як особа" та "взяти на себе додаткові обов'язки", додаткову "відповідальність".

Логічно? Цілком. Проте, давайте, все ж, розберемося у цій логіці, не станемо поспішати з остаточними висновками.

Р.Гарбар справедливо виходить з того, що тоталітарне мислення у нашому суспільстві поки переважає над демократичним. Але ж, тоталітарна психологія мас – то рабська психологія. Раби дійсно поважають тільки силу. Тому прийти до

влади у такому суспільстві (щоб управляти рабами!) може лише потужна організація...

Вважаємо, що далі можна не продовжувати. "Залізною рукою приведемо народи до світлого майбутнього!" – ось до якого висновку неминуче призводить подібна логіка. На цьому тлі фінальна фраза статті – "Чи повинна це бути партія більшовицького гатунку? Мабуть ні." – має вигляд, як найменше, непослідовної.

3. У чому ми вбачаємо логічну помилку?

Генетичні та функціональні джерела подібних суджень ми ще проаналізуємо, а зараз – тільки щодо логічних прорахунків, яких у Р.Гарбара, як нам здається, три.

По-перше, він мовчазно відштовхується від помилкового висновку про те, що силу може перемогти тільки сила. З цієї тематики надруковано багато томів (*див., наприклад, - Фулбрайт Р., "Самонадеянность силы", М. 1970*), але зміст їхній один – перемога сили – це позірна перемога, перший крок до поразки.

Свіжий приклад: танки сильніші за людей, але у січневому Вільнюсі перемогли люди.

По-друге, така логіка має на увазі, що суверенний, тобто відповідальний член партії їй менш корисний, ніж той, хто "делегував" партії частину своїх прав, "взяв на себе додаткові обов'язки", "відповідальність" і т.п. Ця посилка тягне за собою уявлення про партію, як про організацію, яка височить над своїми членами, підпорядковує їх собі за допомогою "партійної дисципліни". Але таке підпорядкування невідворотно веде до підпорядкованості партійним структурам, партійним функціонерам, тобто – до ієрархічної системи більшовицького гатунку.

На Установчому з'їзді ми відкинули подібне уявлення про партію. Для нас партія – це добровільний союз однодумців, суверенних осіб, які підкоряються лише своїй совісті та взаємно погодженим принципам (Декларація) і нормам поведінки (Статут). Не можна за допомогою "партійної дисципліни" примушувати людину робити те, що заперечує його совість, за що він не голосував, бо "перетворення вільного і чесного наміру в партійне доручення супроводжується – як не сумно – і втратою свободи, і втратою честі" (Людмила Сараскина, "Зна-

мя", №5, 1991), а совість, яка залишається без використання, атрофується.

Більш за те, уявлення про те, що організація, заснована на на "дисципліні" є більш ефективною, ніж союз вільних індивідів, - це ілюзія. Якщо "дисципліна" заснована не на свободі і совісті, то вона змушена утримуватися страхом, і руйнується, як тільки страх пропадає. Розклад та розпад "вимуштруваних" структур КПРС, який ми зараз спостерігаємо, наочно це підтверджує.

Нарешті, по-третє, централістська логіка подає партію лише як засіб політичної боротьби. Як на нас, це занадто збіднене уявлення. Якщо завдання – лише прихід до влади, то дійсно, дисциплінований батальйон швидше здобуде успіх, ніж політична партія. Проте, коли завданням є демократичне відродження України, перемога демократичного мислення над тоталітарним, то потрібна дійсно демократична партія, яка із середини просякнута духом гуманістичної демократії. Лише партії, що відкидають будь-які форми тоталітаризму і авторитаризму, можуть стати центрами кристалізації демократії в громадянському суспільстві вільної України.

4. Де джерела ілюзій?

З'ясувати логічні основи ілюзій, які породжують у нашій партії тривожні тенденції, недостатньо. Щоб не повертатися до проблеми знову і знову, треба зрозуміти джерела подібних суджень та щось їм протиставити.

Ми бачимо два таких джерела. **Перший** – "генетичний" – лежить на поверхні. Це – те саме тоталітарне суспільство, яке нас оточує, і з якого родом ми усі – і колишні безпартійні, і колишні члени КПРС. Саме воно підживлює нас новими членами з тоталітарним способом мислення. Рецидиви саме такого мислення всі ми часом з подивом і відразою виявляємо у самих себе.

Протистояти цьому можливо, мабуть, лише одним, але дієвим засобом – просвітою. Нам потрібна череда дискусійно-просвітницьких партклубів, науково-практичні конференції, семінари і т.п. До речі, мабуть, не випадково, що найбільш дозрілі організації ПДВУ склалися саме там, де за часів Демплатформи функціонували сильні партклуби (наприклад, у Харкові). В цьому напрямі дещо робиться (конференції у

Львові, Івано-Франківську, курси "Незалежні освітні програми" в Києві), але масштаб явно недостатній. Форми тут можуть бути різноманітними, у тому числі спільні з іншими демократичними партіями. Зокрема, здається ДемПУ створює у себе дискусійний клуб. То, чому ж не поєднати зусилля?

Друге джерело "більшовицьких" ілюзій – функціональне. Воно – у нестачі досвіду організаційної роботи, в нестачі активних сил, координації та зв'язків між ними. Організаційні невдачі призводять до розпачу, породжують песимізм. Саме в такій ситуації з'являється спокуса перекласти свою провину на "поганий Статут" та розпочати "зміцнювати дисципліну", "командувати". Це, звичайно, простіше, ніж сприяти ініціативі людей, координувати їхні дії, але навряд чи ефективніше. Пам'ятаєте, як у Л.Толстого? Наполеон віддає накази, а Кутузов по-батьківськи каже своїм офіцерам? Так, так! Так і зроби, голубчику..." Та переміг-то не Наполеон!

Проте, це – хвороба зростання. Це пройде.

5. Яка партія нам потрібна?

Насамкінець – ще одне зауваження. Цим листом ми зовсім не збиралися зачіпати наших товаришів, яких цитували, і з якими не погоджуємося – В.Рижова, С.Лилика, О.Ємця, Р.Гарбара. Ми знаємо, що всі вони – кожний за своїми силами і можливостями – ведуть велику роботу на користь нашої загальної партійної справи, з великою повагою ставимося до них, до їхньої роботи. Проте вважаємо своїм обов'язком заперечити проти деяких пропозицій та оцінок, які, так нам вважається, у своїй сукупності починають переростати у тривожну тенденцію.

Ми вважаємо: якщо рецидивам більшовизму не поставити перепону, ПДВУ дуже швидко перетвориться в іншу партію – зовсім не схожу на ту, яка була проголошена Установчим з'їздом. Але нам потрібна, ми поціновуємо саме ту партію, яка у нас є. Іншої партії нам не потрібно.

Ю.Чеховий, О.Тертичний.

Додаток № 7

"Ми усвідомлюємо, що політиці, не підпорядкованій вимогам моральності, нерідко легше перемогти у боротьбі за владу. Але вік її – короткий, а пам'ять про неї – прокляття."
(З Декларації ПДВУ)

"Демократичний вибір" № 26
Бюлетень "Демократичної платформи"

ЗА ОСТАННЬОЮ МЕЖЕЮ
(роздуми по VI з'їзді ПДВУ)

І ось вже пройшли вибори до ВР, відбувся-таки VI з'їзд ПДВУ, потім обрали нового Президента України, пройшли всі можливі (і "неможливі") довибори... Вляглися по з'їзді емоційні хвилі, вгамувались пристрасті. Можна спокійно підбити підсумки.

Організаційну перевагу на з'їзді безумовно одержали прихильники централізаторської течії на чолі з партійним апаратом. Серед обраного з'їздом керівництва партії, здається, немає жодного партійця, який би засудив номенклатурні методи керівництва Володимира Філенка і К*.

Таким організаційним результатам деякі переможці радіють, немов діти, що отримали довгождану іграшку: нарешті ПДВУ відмовилась від поліцентризму! Нарешті їм не будуть заважати "занадто розумні чистоплюї"!

Ось як ми бачимо ситуацію в керівництві ПДВУ. Однак важливо не тільки, що відбувається в ПДВУ останнім часом, але й яким чином це робиться. Цікаво, що прихильники однієї лінії (точки зору) одержали безумовну перевагу в голосах на з'їзді, хоч практично і не брали участі в передз'їздівській дискусії з цього питання! (див. "ДВ" №№ 19 – 25). Більше того! Оцінки і основні аргументи, що були викладені у "Демократичному виборі", протягом кількох місяців не зустріли на сторінках загальнопартійного бюлетеня скільки-небудь грунтовних заперечень – аргументи більшість делегатів просто проігнорувала...

Про що це говорить? Про те, що моральна деградація перемагає, що ці делегати прагнуть не істини, не демократичного відродження, а лише задоволення особистого інтересу.

- Про згубність такого шляху для демократичної організації ми вже писали в листі "Про кризу в ПДВУ" 13 січня 1994 року. Звертатись зараз до тих же аргументів, вочевидь, немає потреби: більшість делегатів користувалась і керувалась не фактами чи аргументами, а почуттями і корпоративними інтересами нашої новонародженої партноменклатури.Не можна ж, мабуть, сприймати як серйозні аргументи такі, наприклад, закиди, що пролунали з трибуни з'їзду на адресу "підписантів" листа:

- вони з'ясовують міжособисті відносини;

- вони хочуть, щоб партія так і залишилась дискусійним клубом;

- вони не знайшли себе у виборчих змаганнях і спрямували свої амбіції на руйнацію партії;

-краще б вони клеїли листівки, ніж писали свої інтелектуальні фейєверки і видавали той бюлетень ("Демократичний вибір");

- партії треба відмовитись від поліцентризму, оскільки поліцентризм тепер у масштабах суспільства забезпечується наявністю великої кількості політичних партій різного спектру (?!).

Навіщо їм аргументи, коли є перевага в мандатах? Чи це не точнісінька копія дій комуністично-соціалістичної більшості у новій Верховній Раді? Хто кого наслідує? Чим же номенклатура ПДВУ краща за номенклатуру КПУ?

Більшість делегатів VI з'їзду своїми виступами і голосуванням яскраво довели якісну зміну засад ПДВУ, які були зафіксовані в Декларації, Статуті і Програмних тезах партії 1990 року.

Таким чином, маємо констатувати очевидне: партії, яка була заснована Установчим з'їздом у грудні 1990 року, сьогодні вже нема.

Наші опоненти дуже турбувались, щоб партія не перетворилась в лише дискусійний клуб. Сьогодні ж кожен неупереджений член ПДВУ може бачити: теоретичні дискусії, які раніше велись в партії, зокрема на сторінках "ДВ", - то була єдина ознака дійсної політичної партії, яку мала ПДВУ. І саме

цією ознакою, якої фактично позбавлені багато з нинішніх партій, ми по праву пишались.

Що ж, з перемогою апаратників дискусії в ПДВУ скінчились. А що ж в такому разі залишилось від партії? Хіба що апарат та Свідоцтво про реєстрацію? Кілька сотень порядних, але погано інформованих "рядових" партійців, які, на жаль, ще не усвідомили, як спритно їх використовує апарат у своїх особистих цілях?

То ж подивимося, чи допомогли здобуті партноменклатурою ПДВУ організаційно-статутне та кадрове оновлення досягти жаданих цілей – перш за все, у виборчих змаганнях?

Можна по-різному пояснювати наслідки виборів для ПДВУ, більше чи менше правдоподібно, але факти – вперта річ: вибори ПДВУ з тріском провалила. Нечисленні виборчі здобутки слід віднести на рахунок особистих якостей переможців, їх попередньої суспільної діяльності і – як наслідок цього – довіри виборців. В цьому провалі ПДВУ не поодинока: у компанію невдах разом із нею потрапили багатенько партій, що оголошували себе центристськими, - Праці, Справедливості, Ліберальна, Ліберально-демократична, Соціал-демократична, Трудовий конгрес та інші. Незважаючи на різноманітність і привабливість передвиборчих програм згаданих партій – на всі смаки, - причина їх поразки, на наш погляд, криється в одній загальній і первісно хибній установці: ці партії розглядалися їх керівництвом здебільшого лише як група підтримки, як інструмент для завоювання влади знов-таки тим же керівництвом.

Таким чином ПДВУ (як і її "спільники") саме з цих причин була заздалегідь запрограмована на поразку на виборах, не репрезентуючи нікого, крім самої себе, а точніше – власної верхівки. Звідси – й повний крах міжпартійних блоків. Звідси – підсвідома відраза до демократичних засад в партії, а з нею – і в суспільстві.

Припускаємо, що є й інші, глибинні причини. Які ще чекають свого детального дослідження та осмислення. Сьогодні ж ясно одне: антидемократизм керівництва ПДВУ "живиться" метастазами більшовизму, причому більшовизму, успадкованого від шару провінційної партноменклатури КПРС-КПУ районно-комсомольського масштабу. Тобто більшовизму найбільш догматичного і самовпевненого, нетерпимого і

безпринципно-лицемірного, самозакоханого і корисливо-егоїстичного.

Щодо перспектив об'єднаної партії срціал-демократичного гатунку, про створення якої турбується голова ПДВУ, можна сказати: об'єднання, звичайно, може відбутися, але ж під керівництвом апаратників то неминуче знов-таки буде апаратна партія. А що з цього може вийти, ми надто добре бачимо на прикладі ПДВУ.

Сумуючи, підсумовуємо:

- зусиллями номенклатури ПДВУ при свідомій чи вимушеній байдужості і партійній пасивності більшості рядових партійців партія фактично відмовилась від засад Установчого з'їзду;

- партія практично припинила своє існування, враховуючи мізерну чисельність її, як загальноукраїнської організації;

- партія остаточно втратила власне політичне обличчя, свій колишній привабливий імідж та реальний вплив на політичний клімат в Україні;

- набула виразних рис ерозія морально-етичних засад партії, зокрема і особливо в її керівному прошарку.

Ці наші твердження не є новиною для партійного загалу: про все це ми писали на шпальтах "Демвибору", про це говорили на засіданнях Президії, КР, функціональних органів, врешті-решт – у виступах на V і VI з'їздах ПДВУ. Марно: переконали ми небагатьох, хоч серйозних і переконливих контраргументів так і не одержали.

Так ми дійшли логічного висновку: для тих з членів ПДВУ, хто не хоче відмовитись від програмних, статутних і морально-етичних засад, проголошених Установчим з'їздом 1990 року, подальше перебування в ПДВУ втратило сенс. Тому ми заявляємо про свій вихід з ПДВУ.

В. Дворцин
Є. Мачуський
О. Тертичний
Ю. Чеховий
м. Київ, 19 серпня 1994 р.

Додаток № 8

"КОНТРАКТУ" — 7 років
ЯКЩО МИ РАЗОМ...

У вас у руках 300-й випуск "Контракту". Це наше спільне свято, свято читачів, нинішніх і колишніх співробітників і авторів. Розпочавши видавати газету раз на місяць, з 1992 року ми стали тижневиком і за сім років випустили три сотні номерів загальним накладом близько семи мільйонів примірників. Якщо їх виписали або купили в кіосках, значить "Контракт" потрібний читачам.

Кому і навіщо потрібна газета — нам постійно пишуть, багато відгуків ми публікуємо. Але крім тих, хто пише і телефонує до редакції, у кожної газети є "мовчазна більшість", яка мовчки голосує "за" або "проти" власною копійкою: подобається газета — купують (підписують), немає — значить немає.

Кожному виданню хочеться знати свою аудиторію, але далеко не кожному по кишені проводити відповідні опитування. "Контракт" ніколи не був на утриманні грошовитих "спонсорів" — ми живемо тільки на прибутки від реалізації газети і реклами. А які нині доходи у населення, наскільки мізерні рекламні надходження, відомо всім.

Але ось нещодавно нам посміхнулася пані Удача. Маркетингова фірма SC "DOM" проводила масове опитування аудиторії 35 київських видань, у тому числі і "Контракту". Ми взнали, що більше, як 40 відсотків наших читачів мають вищу освіту, і ще 28 — незакінчену вищу. Приємно, що люди з освітою знаходять нашу газету корисною і цікавою. З усіх газет ми одержали найвищу (4,27 із 5) читацьку оцінку і максимальний (6,89 із 10) індекс читаності. Дещо несподівано для нас виявилося, що більш половини наших читачів поціновують рівень свого доходу як вищий за середній і високий. Це значить: чим краще стануть жити наші співгромадяни, тим більше буде тираж, а значить — і фінансовий стан газети. Будемо разом чекати, сподіватися і наближати цей час.

Справжня незалежність від влади і грошових мішків — мрія будь-якого редактора і журналіста: не треба прислухатися, що "є така думка" — пиши про ***свою*** думку, про те що хвилює тебе і читача. Тому ми і виходимо без спонсорів, що пишемо правду для читачів — без озирання на окрики з верхніх поверхів влади або нерідко хамського "новоукраїнського" бізнесу.

— О, ясна сила вільного веселого слова! Вона в тому і виявляється, що всупереч страху його раптом вимовляють, — писав один із мудрих і чесних людей у часи недавнього "застільного" періоду нашої історії. Сьогодні за вільне, неугодне комусь слово не кидають у в'язниці і табори. У ходу інші засоби: на деякі газети накидають економічний зашморг, а непокірливих журналістів б'ють або убивають.

Наших, слава Богу, не убивали, але газету душать від перших номерів (тодішня компартноменклатура) до нинішнього — 300-го. За свободу слова в нашій країні доводиться дорого платити: працювати за трьох, а одержувати втричі менше, ніж у підгодованих, кишенькових виданнях. От і виходить, що наше із вами свято — із сльозами на очах. Але сльози ці —зовсім не від досади за важку роботу, яка з кожним днем хоч на міліметр просуває суспільство до свободи і демократії, до влади закону і гідності особистості.

Наші сльози — це сльози радості. Радості за те, що ми вистояли, тоді як багато хто відступили або здалися. Сльози наші — і від сміху, коли ми пишемо черговий лист — номер газети — черговому "султану", якому ніколи невідома була ясна сила вільного веселого слова.

Так піднімемо келихи: за сльози — тільки від сміху, за нашу і вашу свободу!

Олександр Тертичний,
головний редактор
/"Контракт" №14, 02.04.98./

Додаток № 9

ЩОДО ПИТАННЯ ПРО ПРИНИЖЕННЯ ЧЕСТІ І ГІДНОСТІ

"...спростувати поширені у вказаній статті відомості, які не відповідають дійсності, принижують честь і гідність державного органу", — так завершується лист у "Контракт" від голови Держспоживзахисту пана С.Сивоконя.

Ми довго думали і радилися з юристами: яка честь і яка гідність можуть бути у неживого органа — навіть і державного? Знову Комітет загадав загадку: ні в законах, ні в словниках нічого такого не знайшли. І знову прийшлося нам припускати: можливо, автор має на увазі ділову репутацію Комітету. Або — честь якогось фізичної особи з держслужбовців цього органа.

Але версії і припущення газети в нас тепер, виявляється, можуть бути покарані. Адже і лист голови жадає від редакції спростувати... припущення, висловлене в одній із попередніх публікацій. Стаття, про яку мова йде, вже в заголовку порушує питання: "Сюрприз" Президенту готує Держспоживзахист?" Нагадаємо, що до такої постановки питання привела відверта інертність Комітету в захисті законних прав пасажирів ряду пільгових категорій. Проблема набуває всі більш вибухового характеру (подекуди старих уже попросту б'ють — "Ви чиє, старизна?" "Контракт" N 37), і ми висловили єдину версію, що, на наш погляд, може пояснити парадокс: Комітет своєю політикою зумисне сприяє нагнітанню соціального тиску з тим, щоб обурені споживачі, що страждають від беззаконня, проголосували проти кандидатури Л.Кучми на президентських виборах 1999 року.

Оскільки до фактів, наведених у тій статті, лист пана голови претензій не пред'являє, пан С.Сивоконь, очевидно, спростовує наше припущення, про що ми і повідомляємо всім читачам.

Можливо, таке припущення і дійсно помилкове — але хто, коли і чим пояснить перетворення державного захисника

споживачів у державного адвоката порушників прав цих самих споживачів?

Пан голова також вимагає цілком опублікувати свій лист-спростовання, у якому Комітет знову повідомляє про хронічну недостачу бюджетних коштів для компенсацій транспортникам за перевезення пасажирів пільгових категорій, про рішення і роз'яснення Мінтрансу, міськпрокуратури і податкової адміністрації, що дозволяли автотранспортникам відмовляти "пільговикам" деяких категорій у безкоштовному перевезенні "маршрутками".

Про все це "Контракт" уже писав. Але, на відміну від глави Держспоживзахисту, ми також повідомляли і про те, що рекомендації Мінтрансу відповідно до протесту Генпрокуратури ще минулої весни скасовані — як такі, що незаконно ущемляють права споживачів. Що листи і роз'яснення різних відомств не можуть — відповідно до Конституції — обмежувати права громадян, зафіксовані Законами. Що Комітет створений для захисту прав споживачів, а не для виправдання тих, хто порушує їхнього права й інтереси.

Подібний лист логічно було одержати (і ми одержували) від транспортників, що захищають інтереси виробників послуг. А хто ж буде захищати права й інтереси споживачів цих послуг? У листі голови наводяться посилання на Закони "Про транспорт" і "Про місцеве самоврядування", але чомусь ні слова не сказано про перший і головний для Комітету Закон — "Про захист прав споживачів". Може, підзабули Тоді дозвольте нагадати хоча б деякі положення Закону.

Ст. 4.1. "Держава забезпечує громадянам захист интересів як споживачів, надає можливість вільного вибору товарів (робіт, послуг), одержання знань і кваліфікації, необхідних для прийняття самостійних рішень під годину придбання та використання товарів (робіт, послуг) відповідно до їх потреб..."

Ст. 5.1. "Державний комітет України в справах захисту прав споживачів, його органи в Автономній Республіці Крим, областях, містах Києві та Севостополі здійснюють державний контроль за дотриманням законодавства України про захист прав споживачів..."

Ст. 11. "Гарантований рівень споживання забезпечується: ...запровадженням компенсаційних виплат, різних видів допомоги і пільг (виділено нами — Ред.) громадянам".

Виконувати ці обов'язки, за інформацією редакції, прагне, наприклад, Львівське обласне управління у справах захисту прав споживачів. Воно направило всім автоперевізникам розпорядження з вимогою припинити порушення законодавства. І коли один із перевізників спробував заперечити цей документ, арбітражний суд підтвердив законність позиції облуправління.

Може, керівництво Держкомітету в Києві підтримало свій територіальний орган? Може, рекомендувало іншим піти прикладу львівських захисників споживачів? Може, зробило для нас хоч що-небудь у цьому напрямку?

Може... Але в листах з Комітету про це ні слова. Так само, як немає ні слова про існування (тим більше — виконання) процитованих вище і багатьох інших обов'язків Комітету і його органів у регіонах. Таким чином, питання залишається відкритим:

Кому потрібний Комітет, що одержує гроші на захист споживачів, але робить прямо протилежне — виправдує правопорушників, що ущемляють наші законні права?

Здається, саме для таких ситуацій в українській мові є досить точне визначення: нашим салом та нам по мусалам.

Чи не сам Комітет або його керівництво своєю антиспоживацькою політикою, у такому випадку, принижує честь і гідність — як українських громадян-споживачів, так і вищих керівників виконавчої влади в очах виборців?

/"Контракт", №52, 24.12.98./

ФОТО

1948. Рідня

1969 (орієнтовно). Шахтар

1973. Перевірка

Орієнтовно 1991. ПДВУ

1996. редактор Контракта

2002 (орієнтовно) Фото на документи

З ненадрукованого

-4-

ВЛАДА І ГІДНІСТЬ

Замість епілогу
«Важко бачити в державі друга,
коли вона завжди була ворогом.
Важко повірити державі,
коли вона завжди людину обманювала".
Д.Мейс.

Жодна влада не любить людей, які усвідомлюють власну гідність. В тих же найдемократичніших США небагато чиновників чи поліцейських радіють, коли громадянин оголошує: я маю право... Не радіють, проте, названі права надають. В переважній більшості випадків. Надають, бо інакше залишаться без роботи, а то й за гратами. Бо з дитинства знають, що живуть у вільній країні, серед вільних людей, права яких реально захищає держава.

Українці протягом століть змушені були хитрувати і принижуватись в умовах східної деспотії, національного і соціального гноблення - щоб хоч би просто вижити. Величезна більшість людей просто боялась заперечувати найдрібнішому чиновнику - бо той уособлював ворожу владу, яка в своєму пануванні не зупинялась перед жодним злочином. Система вичавила гідність, відчуття вільної людини у багатьох мільйонів людей. Вичавила, бо захист гідності надто дорого обходився кожному, хто наважувався протестувати - навіть в рамках авторитарного, декоративного законодавства.

За комуністичних часів люди вирішували свої проблеми шляхом принизливих прохань, маленьких подарунків чи великих хабарів. Тобто - принципово неправовим шляхом, бо такий і тільки такий стиль приносив і приносить життєвий успіх в авторитарній державі. І навпаки – саме той, хто наполягав на виконанні законів, постанов, статутів і т.ін., досить швидко залишався без роботи, без житла, а то й за гратами.

І ось пішов вже одинадцятий рік після того, як компартія втратила владу, після розпався СРСР, але і сьогодні в Україні ще не вирішена та ж сама проблема тотальної зневаги до людини, до особистості, до її гідності. А отже – сучасна Україна є державою не демократичною, а автократичною – всупереч гаслам своєї Конституції.

Згадаймо, що держава міцніє не прапором чи гімном, навіть військова, фінансова могутність та інтелектуальні здобутки є тільки похідним від головного – вільних громадян, які усвідомлюють свою гідність, а отже, і гідність держави. У сучасному світі не може бути сильної держави там, де влада принижує громадянина.

Західна цивілізація знає тільки один шлях позитивного розвитку суспільства - створення правової держави з пріоритетом прав людини. Задекларувала цей вибір і Україна. Проте, до такої постановки питання виявились не готовими ні владні структури, ні десятки мільйонів громадян країни, де 300 років панував царський деспотизм, а ще 70 - комуністична диктатура і тоталітаризм.

Прийняти Конституцію та визнати норми гуманного суспільства далеко не достатньо, щоб перетворити вчорашнього раба на європейського громадянина з природно притаманним йому почуттям власної гідності. А хіба можна створити достойне суспільство з людей, позбавлених такої якості?

У 1991 році стару систему (і реальний контроль за виконавцями) зруйнували, але нові механізми влади і управління створюються з надзвичайними потугами. Раніше майже всі питання регулювались і тотально контролювались державними і квазігромадськими структурами (на ктшалт Народного чи то компартійного контролю) в рамках єдиної системи. Пересічний громадянин в разі невдоволення мав можливість тільки подати скаргу чи «сигнал». А начальство вже вирішувало, чи потрібно втручатись, щось змінювати, кого і як карати, чи милувати.

До такої всевладності прагнуть (і досить успішно) нинішні чиновники. Тому багатьох місцевих начальників та начальничків, які розбещені всевладністю та безконтрольністю, до нестями дратують вимоги дотримуватись законодавства, заклики до громадян використовувати силу Закону для захисту своїх прав та інтересів.

Адже, ці начальнички з молоком матері в тоталітарній державі всмоктали, що закони створюються не для захисту прав людини, а тільки для декорації, для маскування всеохоплюючої влади - тоді керівництва компартії, зараз - держадміністрації.

Тиранія дрібного чиновника - це не виключно національне надбання. Принизливий тягар цієї тиранії був досить розповсюдженим явищем в Європі ще 50-60 років тому. А сьогодні там вже зовсім інший, гуманізований бюрократ - на повну відміну від тоталітарного нашого.

На жаль, мізки переважної більшості наших бюрократів не осяяв теоретичний здобуток сучасної демократії, а отже, вони просто не здатні зрозуміти, що таке правова держава, чому це права людини мають бути пріоритетом, і т.ін. А ті з них, хто теорію все ж зрозумів, все одно у практичній роботі керуються чисто тоталітарними вчорашніми принципами - і вони приносять їм кар'єрне просування по щаблях службової драбини. Тому, що їхні керівники керують за допомогою цих же принципів.

Ситуація склалась досить виразна. Практично всі скарги залишаються без наслідків, українці «загубились» у своїй країні. Багато з них досі не може збагнути, що влада не може, не хоче і ніколи не буде вже опікуватись їхніми особистими проблемами. У розпач і відчай від такої «безвиході» впали мільйони людей. Чи здатні люди в такому стані побачити перспективу, повірити в майбутнє: своє і всієї України?

Здолати страх, подолати зневіру можна тільки продемонструвавши життєві приклади того факту, що всесилля тоталітаризму вже підірвано, що не такий страшний чорт... Та спробуй-но! Затопчуть! Бо кругова порука чиновників вже давно перевершила міфологічну ще недавно солідарність пролетаріату.

Чому в багатьох установах безконтрольність і безкарність службовців в найбрутальнішому ставленні до людини є демонстративною? Чи не тому, що з першого погляду, з першого слова людину намагаються "опустити" до принизливого стану прохача, який залежить тільки від чиновника та його примхи?

Подивіться оголошення і довідкові матеріали, коли вони взагалі є, в державній чи-то в комунальній установі. В найкращому разі там можна отримати мінімум інформації про прийомні години. І - ні слова про права особи, що звертається

до установи, про обов'язки та відповідальність службовців, що тут працюють, про телефони і адреси контролюючих органів...

Хіба це не вірна ознака - хто кому в Україні служить, хто кому платить, і хто від кого тут вимагає?

Проблему цікаво побачити з «того боку» — очима громадянина США професора Джеймса Мейса, який більше чотирьох років працював в одній з комісій Конгресу і Президента США, кілька років вивчав історію України, і зараз викладає в університеті «Києво-Могилянська академія». В статті «Проти течії, або Про реформи й віртуальну економіку» Д.Мейс, зокрема, так визначив ставлення сучасного українця до держави: «Важко бачити в державі друга, коли вона завжди була ворогом. Важко повірити державі, коли вона завжди людину обманювала. Це важкий шлях для держави і для її громадян. Переборювати свій острах перед так званими «чужими» і «своїми». І кожному вибирати й знаходити свою дорогу в цьому житті.»

Довіру до влади, до держави вбивають державні службовці. І, поки це минає їм безкарно, жоден глава держадміністрації, жоден голова Ради, жоден депутат не доведе, що влада в Україні існує для людей, що утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави, і держава відповідає перед людиною за свою діяльність (ст.3 Конституції).

За порушення Конституції і законів України тисячі чиновників жодної відповідальності не несуть. Якщо ж несуть, то де повідомлення в засобах масової інформації?

Виходить, що недоторканість у державних службовців міцніша депутатської - за умови, що вони порушують права не можновладців, а "простих" людей - тих громадян, які не мають змоги користуватися "дахом" і для захисту мають лише Закон. Якби хоч одного покарали (не кажу вже про звільнення з посади, як того вимагає Закон), та надали розголосу через пресу... Чи часто доводилось вам про таке чути? Отож.

Хто має слідкувати за дотриманням Конституції, яка оголосила, зокрема, честь і гідність людини найвищою соціальною цінністю? Розгорнемо Закон «Про державну службу»: першим обов'язком кожного державного службовця є дотримання Конституції... Ось так коло і замикається: Конституцію доручено охороняти саме тим людям, які в переважній більшості її не

читали і знати не хочуть. А, коли й читали, то всім єством абсолютно відверто демонструють її неприйняття.

Звичайно, можна цілковито покластися на природну еволюцію, яка з часом все поставить на свої місця. Наприклад, підростуть діти, яким, на відміну від їхніх батьків, тепер ще в школі пояснюють, що таке взагалі правова держава. Але ж, в економічній, соціальній і політичній сферах зараз керують дорослі, які вийшли із радянського соціалізму. І саме ці дорослі слугують дітям не теоретичним, а реальним взірцем життєвого успіху.

Триста років політичного рабства призвели до духовного рабства української провідної верстви. Воно яскраво проявилося після 1917 року, коли українські провідники декілька місяців хиталися і не проголошували державну самостійність, не враховуючи вимог українських з'їздів селян, народу.

Схожа ситуація склалася і тепер: майже вся українська еліта демонструє відсутність особистої гідності. Духовне рабство українських державних діячів, відсутність у них гідності є важливою причиною нашої національної драми. Якщо людина втратила особисту гідність, що вона здатна зробити задля гідності держави?

І сьогодні, на 11-му році Незалежності, влада в Україні залишається ворожою до українців. Якщо держава ревно захищає права громадян, то й громадяни захищають державу. А чиї права захищає наша реальна держава? Права українців, чи всесилля чиновника?

Відповідно до Конституції влада, яка дозволяє державним службовцям у масових масштабах порушувати права громадян, є антидержавною. Адже в наших умовах контроль вищих посадових осіб за дотриманням законів українськими чиновниками є питанням державної безпеки. Хто ж буде захищати державу, якщо її службовці знущаються над громадянами?

Проте, навіть найсуворіший контроль держави за своїми бюрократами сам один проблему вирішити не спроможний. Тільки зустрічний рух суспільства здатен зрушити скелю.

Зрозуміло, що лише закликами і протестами справі не зарадиш. Найпринциповіший і найлюдяніший правозахисник Олекса Тихий, який поклав життя за гідність українця, був переконаним, що проблему прав людини принципово може

вирішити тільки освіченість і обізнаність нації. Якщо продовжити його думку, можна додати: перш за все - обізнаність в принципах права, в законодавстві. Тим більше, що Конституція України гарантує «кожному знати свої права і обов'язки» і додає, що «кожен має право на правову допомогу».

На жаль, ці гарантії громадянам з боку держави досі практично нічим не підсилені. Тут є що сказати і зробити партіям, пресі та громадським організаціям.

Українці! Вибирайте гідних провідників, підтримуйте їх - і з Богом! Цим переможемо!

Бо маємо Гідність.

2001 р.
Олександр Тертичний

-5-

АЛЬТРУЇСТИЧНЕ ПОКАРАННЯ

Ну чому я такий «неправильний»? Відповідь на це запитання почав шукати, як помітив, що регулярно порушую відому настанову «умний в гору не підЕ – умний гору обійдЕ». Здавалося би, зовсім не дурень, а просте правило життя второпати не здатен.

Звичайно, мені були відомі дослідження психологів щодо альтруїзму-егоїзму, але вони пояснювали явище лише в малих группах: серед знайомих між собою людей. А такі особи, як я, готові опримати неприємності та збитки заради дальніх, незнайомих людей: щоби їм було легше жити завдяки збільшенню загального рівня справедливості. Який інтерес рухає нами?

І ось, вже після експерименту – знайшов! *Альтруїстичне покарання.*

«...нещодавно з'ясувалося, що не менш важливу роль у соціалізації людини відіграє прагнення, а може, навіть і потреба карати тих, хто порушує соціальні норми й пристойності, ставлячи тим самим під загрозу соціальну гармонію, - повідомила International Gerald Tribun.- Безперечно, спонукання до каральної дії з почуття помсти чи задля користі завжди було і є нині негідним і немудрим. Проте, як з'ясували психологи, нерідко акт покарання не лише не приносить поборнику справедливості жодної видимої вигоди, а й вимагає від нього певних витрат. Ось такі дії фахівці й називають альтруїстиичним покаранням, і стверджують, що воно, цілком можливо, зіграло вирішальну роль у прогресуючій еволюції людського суспільства.»

84 відсотки учасників експерименту за участі 240 студентів заплатили зі своєї кишені за покарання винного як мінімум один раз, 34,3 відсотки карали «шаровиків» п'ять і більше разів, і, нарешті, 10 відсотків виявили принциповість собі на шкоду десять і понад разів.

Схоже, я представляю якраз останні 10 відсотків, які на очевидну матеріальну шкоду для себе послідовно просувають принцип невідворотності покарання винних.

Така, здавалося би, ірраціональна поведінка **окремих** «принципових» повертається збільшенням матеріальної ефективності **усієї** спільноти. Мабуть, за рахунок збільшення взаємої довіри: адже заборона на застосування альтруїстичного покарання, що була запроваджена у тому ж експерименті, привела до послаблення кооперації між окремими учасниками, що різко зменшувало ефективність співпраці.

Ну ось, нарешті душа і заспокоїлася: підсвідомість веде мене в позитивному напрямку еволюції людства ☺

Щоправда, на відміну від студентів, які витрачали «на справедливість» лише певну кількість грошей, я періодично виставляв «до банку» всю професійну кар'єру, що в радянських реаліях було рівнозначно втраті основних засобів для життя.

Але ж, радянські дисиденти «шестидесятники» також свідомо йшли до таборів заради такої ж, як і у мене, вимоги до влади: дотримуватися законодавства. Усього то…

15 РОКІВ ПО ТОМУ

У практичному посібнику для курсу «драматичної соціології» відображена, зокрема, перша стадія розгляду цивільного позову до Ленінградського районного (м.Київ) Управління Пенсійного фонду України від 14 червня 2001 року (додаток №3 с.37, а також — від №17 і далі у Синхронізаційній таблиці конфлікту).

Робота над посібником завершилася 2002 року, тоді як розгляд справи (з характерними порушеннями законодавства судами різних інстанцій) тривав по 9 червня 2011р.

Заява до Європейського суду з прав людини із скаргами на численні порушення законодавства в Україні подана 29 січня 2010р., була прийнята до розгляду, і… кілька років залишалася без руху внаслідок величезного валу подібних скарг з України.

23 березня 2017р. ЄСПЛ ухвалив Постанову по справі “Саєнко на інші проти України” із повідомленням про те, що Суд об’єднав ряд подібних заяв, і оголосив «…прийнятними скарги щодо надмірної тривалості цивільних проваджень та відсутності в національному законодавстві ефективного засобу юридичного захисту…». Суд призначив позивачам відповідну індивідуальну сатисфакцію.

Таким чином, розгляд звернення до судових органів автора Посібника ПРЕЗУМПЦІЯ ГІДНОСТІ: ЛЮДИНА І ВЛАДА тривав загалом 15 років, і лише зараз у драматичному експерименті поставлена прикінцева крапка.

Додаток: фото Листа ЄСПЛ Тертичному О.В. від 23 березня 2017

MEMENTO MORI Володимир Саєнко, один з позивачів, яким була призначена сатисфакція цією Постановою, помер в очікуванні справедливості 2013 року, і компенсація призначена його спадкоємниці.

EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS
COUR EUROPÉENNE DES DROITS DE L'HOMME

T : +33 (0)3 88 41 20 18
F : +33 (0)3 88 41 27 30
www.echr.coe.int

Пану ТЕРТИЧНОМУ Олександру Васильовичу
вул. Симиренка б. 13/1 кв. 28
03134 Київ
UKRAINE

FILTERING SECTION

ECHR-LE20.2bR
DT/MBE/swa

23 March 2017

Application no. 8365/10
Tertychnyy v. Ukraine
Joined to application no. 39167/08 – Sayenko v. Ukraine

Dear Sir,

In accordance with Rule 77 §§ 2 and 3 of the Rules of Court, I enclose a copy of the Committee's judgment in the above applications. This notification constitutes delivery of the judgment.

The judgment is final. It is now available on the Court's Internet site (www.echr.coe.int). When it is placed on the Internet site the judgment is deemed to have been published for the purposes of Article 44 § 3 of the Convention and Rule 78 of the Rules of Court.

I would draw your attention to the fact that execution of final judgments is within the competency of the Committee of Ministers (Article 46 § 2 of the Convention). Any question in this respect, including, where relevant, payment of just satisfaction and possible default interest, should be addressed to the Department for the Execution of Judgments of the Court at the DGI (Directorate General of Human Rights and Rule of Law) of the Council of Europe:

- Fax number: 33 (0) 3 88 41 27 93
- Website: www.coe.int/t/dghl/monitoring/execution
- Email just satisfaction: dgl_execution_just_satisfaction@coe.int
- Address: Council of Europe, Department for the Execution of ECHR judgments, F-67075 Strasbourg Cedex.

Furthermore, you are requested to forward your bank account details directly to the Government Agent (Mr Ivan LISHCHYNA, Agent of the Government of Ukraine before the European Court of Human Rights, Ministry of Justice, 13 Gorodetsky Str., 01001 Kyiv, UKRAINE).

Yours faithfully,

K. Reid
Registrar of the Filtering Section

Enc.: Judgment